

Излиза на 15 и на 30 съ-
ки месецъ.

Писма, статии и дописки
са испроваждаатъ до Ивана А-
жепова въ Букурещъ, до Р.
Блажкова въ Русчукъ, до Д. В.
Хранова въ Видинъ и до др.
„Промышление“ въ Циградъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, № 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникътъ е :

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

ХРИСТОСЪ ВОСКРЕСЕ.

Христосъ възкресе,
Радостъ донесе,
Миръ и любовъ
И животъ новъ!

Христосъ възкресе между юдеите
И възкреси правдата на земята,
Разби плановете на фарисеите
И сжкруши царството на сатаната
Съ своите свѣщенни думи: „Братия,
Обичайте са между себѣ си!“
Рѣче, погледъ ги божествено
И тури на главите имъ рѣцете си.
Миръ и намъ, мои мили братия,
Любовъ, и правда, и добро! . .
Вардете са да не оскърбите Христа
И да не турите пѣрстътъ си въ неговото ребро.

С Л А В А.

III.

Дѣдо Цвѣтко си дойде и захвана са свадбата.
Тата калесаха да бѣде стари сватъ, но той не при-
стана . . . Кумътъ така сжщо са отказа да вѣнчѣе.
„Болѣнъ сжмъ, казва, и не мога да вѣнчѣя . . . Ви-
кайте другиго . . . Азъ мисла, че ще да са намѣратъ
добри хора.“ Ще да са намѣратъ! Такавъ срамъ до
днешниятъ день не са е случвалъ нито въ Българ-
ско, нито въ Гръцко, нито въ Арнаутско. Ако си
кумъ, то трѣба на черга да та занесатъ да вѣнчѣ-
ешъ. Тѣй праватъ сичките добри христие . . . Но
кривъ ли бѣше кумътъ? Сичкото наше село викаше
и дереше са и противъ Слава, и противъ Драгана.
Сички, и мѣже и жени, знаѣха вече за станалата
магия; и малко и голѣмо разправяше за нея; сич-
ките живи уста бжрборѣха щото имъ дойде на ези-
кътъ; а никой не смѣше да каже на дѣда Божи-
ла или на дѣда Цвѣтка . . . Сѣки са боѣше за жи-
вотътъ на дѣцата си и за доброто на кжщата си.
„Магията не е играшна работа: съ дявовете не трѣ-
ба да са шегува човѣкъ,“ говорѣха старите хора.

Ходи дѣдо Божиля изъ кжща въ кжща, моли
и калесва кумове и стари сватове, клана са и под-
мамя свѣтътъ и едвამъ намѣри добри хора. Той ка-
леса Каля Метлата за кумъ, а Кунча Бѣлата-вѣжда

п Нонча Щъркелътъ за побашиме. Калйо Метлата
бѣше единъ отъ оние хора, които са не боятъ нито
отъ дявовете, нито отъ магите, нито отъ каракон-
ча. Три пѣти е той спалъ въ запусѣла воденица!
И дявовете бѣгаха отъ него. Когато исписваха но-
вата черкова, то попъ Стоянъ бѣше рѣкалъ на изо-
графинтъ да испише намѣсто дяволътъ, който сж-
блзпява св. Антония, Каля Метлата. Да ви кажа за
тоя човѣкъ и още нѣщо. Веднашъ, между колѣда
и богоявление, на Каля издѣхналъ коньтъ. Това го
ожалостило твжрде много, и той издѣзалъ презъ но-
щъта на улицата да походи по пѣтътъ и да му по-
лекне. „Абре, Калйо, бре, накаръ та носатъ вихри-
те посрѣдъ нощъ? го попитала Калйовица. — Или ти
не знаешъ, че сега сж нечистите дни и че по земя-
та ходи каракончо? — „Мжчи, Тодоро, мжчи! ка-
залъ Калйо. — Ако свѣтътъ и да разказва, че ка-
ракончо ѣди хората и че дявовете заповѣдатъ на
православните христие; но ти твжрде добре знаешъ,
че коньтъ ми са помина и че ние нѣмаме нито червенъ
грошъ да си купиме други . . . А знаешъ ли що, То-
доро? Азъ ща да хвана караконча и ща да го при-
уча да носи самаръ. Доста е ѣдилъ хората . . . Не-
ка ма поноси малко, както го носатъ другите.“ Ето
какавъ бѣше байо ви Калйо. Кунчо Бѣлата-вѣжда
и Нончо Щъркелътъ не бѣха такива. Кунчо Бѣлата-
вѣжда бѣше страшливъ, като планинска крава, по
главата му и дене и ноше бѣше пжлна съ винйова
пѣра; а Нончо Щъркелътъ имаше малко лудосчица,
— два пѣти му бѣха челе въ черковата. Но както
и да е, а свадбата са свжрши криво-дѣво . . . Но
пакъ, да не дава господъ никому такава свадба. Ако
дѣдо Божиля и да имаше много познайници, прия-
тели и роднини, така сжщо и дѣдо Цвѣтко, — като
рѣчи сичките овчере го обичаха, — по никой не
отиде на свадбата, даже и роднините имъ. Единъ
отиде преди време по своите работи, други стана
болѣнъ, трети си сжбра госте, четвѣрти помѣнуваше
баща си или дѣда си; а на жените не прилича да
ходатъ по свадбите безъ мѣжете си, — та и тие
сами не би отишле . . . И така, свадбата на Дра-
гана и на Слава приличаше повече на помѣнъ, не-
жели на свадба. Да ви не дава господъ да имате
работа даже и съ добрите хора, ако ви е излѣзла
вече лошава дума . . . Но старите и опитните хора го-
воратъ, че „когато желѣзото е червено или нажеже-
но, то го не хватай съ ржката си, а когато истине,
то можешъ да го туришъ и въ пазухата си.“ Така

бива и съ хорските езици. Дорде сѣка една „лошава дума“ е прѣсна, то сѣки я слуша и разказва, а щомъ премине месѣцъ или два, то хората забора- вятъ и да мислятъ вече за нея. Така са случи и съ Славината работа. Поговориха добрите хора и по- приказаха си, поахаха и поохаха, раздърпаха мла- доженците отъ сѣка една страна, проклѣха ги до девето колѣно, и — замълчаха; а Слава и Драганъ захванаха да живѣятъ, както и сичките хора, ако и не надълго време. Захванала баба Божилица да на- карва снаха си ту да мѣси, ту на фурната да за- несе хлѣбътъ, ту гозба да готви, ту ратаете да на- храни, ту да попрѣде, ту да потяче, ту да опере и да простре . . . Най-напредъ Слава работила, кол- кото можала, ако не и съ се скрце. Когато баба Божилица видѣла, че Славината работа не спори и че къщовните работи са не вдигатъ напредъ, то казала на снаха си така: „Чуй ма, булка! Ако, както вида, не можешъ да мѣсишъ и да опечешъ както трѣба, то земи и поработи друго нѣщо . . . Баща ти е купилъ прѣжда за платно. Трѣба да са преспрѣде и да са изтяче. Свадбата не остави въ къщата ни нито една навилашка. Не е лесно нѣщо да дари човѣкъ толкова свахи и толкова сватове съ ризи, съ рѣкаве и съ кърпи за триене!“ Ако на свад- бата и да не бѣха дошли много хора, но баба Бо- жилица испроводи ризи и рѣкаве на сичките дѣдови Божилови и дѣдови Цвѣткови роднини и приятели. „Земи, дѣте мое, продължала баба Божилица, и при- готови основа; а азъ вече, дорде сѣмъ жива и здра- ва, ща да помѣса, ща да поготва и ща да попера . . . Азъ би занесла и хлѣбътъ на фурната, но срамъ ма е отъ хората . . . „Чуло ли са е и видѣло ли са е, щото свѣкървата да носи хлѣбътъ на фурната, когато има млада, зелена и здрава снаха!“ ще да кажатъ хората. Срамота е. А когато идешъ на фур- ната, то не оставяй да ти прокисне хлѣбътъ. Не си вече дѣте. Забърборишъ си тамъ съ декустите жени и донесешъ кисилъ хлѣбъ! Срамота е и отъ баща ти, и отъ мъжътъ ти. Завчера Николица ми поиска една пита хлѣбъ назаемъ, а азъ я върнахъ! . . . Срамъ ма бѣше да ѝ дамъ кисилъ хлѣбъ.“ Добра, умна и работна женица бѣше баба Божилица. Нека ѝ по- помогне господъ богъ да пролѣжи мирно въ гробътъ си!

Послѣ тоя день баба Божилица захвана да вър- ши сичките домашни работи и да храни още едно готово гърло; а Слава зема прѣждата и захвана да прѣде и да преприда, да ходи на фурната и да по- си вода. А голѣма ли полза принасяше и послѣ това Славината работа! Иде на фурната, остави джската на вепенекътъ, а сама дойде или у насъ, или у май- ка си; а хлѣбътъ ѝ прокисне така, щото и въ уста го не взмай, и на кокошките го не давай. Иде на вода, задърдори са на чучурътъ съ момите и съ не- вѣстите и просѣди тамъ до звѣзди; а баба Божи- лица чѣка и не дочѣка са, земе старите мѣнци и иде скришомъ да налѣе друга вода, — бои са да я не види нѣкой, — или налѣе кладенчова вода и пие, само да не осрами снаха си! Веднашъ момче- тата, които едно време походваха на драго скрце

по чучурете и оглѣдваха си момичета, скриле Сла- вините мѣнци и направиха „рѣкло са, казало са и случило са“ по сичкото село. Ето какви нѣща са случватъ въ оная къща, въ която главата на невѣстата е пълна съ мухи, а рѣцете ѝ хващатъ пипкаво. Чѣ- сто Драганъ питаше майка си: „А що, мамо, добре ли върви нашата работа? Задоволна ли си отъ сна- ха си! Слуша ли та, Слава? Испълнява ли волята ти?“ — „Добра е, синко, добра е! Сичко върви как- то трѣба; сичко са върши по волята ми; сичко е на своего мѣсто. Азъ имамъ добра снаха.“ „Добра снаха имамъ“ казва, а на скрцето ѝ котки дращатъ, на очите ѝ сѣлзи са въртатъ . . . Скоро Драганъ узналъ сичко и пожелалъ да посѣди жената си, но тя така извикала и така нападнала на него, щото той са вдървѣнилъ, изпѣзилъ езикътъ си и отста- пилъ нѣколко крачки назадъ. — „Какво искате отъ ме- не? извикала тя. — Немъ азъ сѣмъ са главила у васъ за работница? Аво ти жалѣешъ майка си, то можешъ да ѝ помогнешъ самъ, а азъ не ща да работа, не ща да прѣда и да тѣча . . . Чуешъ ли? Земи работница . . . Азъ сѣмъ Драганова жена и Божилова снаха, а не Божиличина измежарка.“ — „Славо, Славо, поми- сди си какво ми казвашъ! извикалъ Драганъ и по- бѣлѣлъ, като платно. — Отъ хората е срамота и отъ бога е грѣхота да сѣдишъ съ крѣстосани рѣце, а майка ми, на стари години, да работи сичко. Бж- ди умна и не накарвай ма да оплаквамъ дните си. Помисли си какво ще да кажатъ за насъ хората?“ — „Ще да кажатъ онова, щото сж говориде вчера и завчера . . . Нека говорятъ каквото искатъ . . . Азъ са не боя отъ никого и не ща да работа . . . Азъ искамъ да знаа, защото си са ти оженилъ за мене, когато азъ ти бѣхъ казала вече нѣколко пѣти, че не мога, не обичамъ и не ща да работа? Кой та е накаралъ да ма земешъ! Сичкиятъ свѣтъ ти казваше, че азъ не сѣмъ за нищо, а ти извика предъ сички- ятъ свѣтъ, че азъ сѣмъ за нѣщо. Кой ти е кривъ!“ — „Пожалѣй и мене и старата, казалъ Драганъ и навѣсилъ вѣждите си страшно и грозно. — Пожалѣй майка ми. Тя е вече стара. И баща ми скоро ще да са върне назадъ и ще да чуе какво става въ нашата къща. Тѣшко ти и горко ти ако чуе свѣ- къръ ти какво са върши!“ Дѣдо Божилъ въ онова време не бѣше дома си. Той бѣше отишѣлъ въ Со- фия да купува жито и не знаеше какво става въ къщата му. — „Ахъ, това е вече нищо и никакво! — Ти ма плашишъ съ свѣкъръ ми! . . . Мокриятъ са не бои отъ джждътъ. Азъ ща да кажа и нему, как- то и на сичкиятъ свѣтъ, че не ща да работа, и сичко ще да бжде свжршено . . . Кажй на майка си да разкаже и на глухиятъ царъ, че азъ не ща да ра- бота, че сѣмъ мързелива и че я не слушамъ . . . Тя е захванала вече да ходи по къщата и да пре- думва снаха си . . .“ Драганъ помислилъ малко, поуспокоилъ са и рѣкалъ: „Грѣшно е, моя Славо, да обвинявашъ майка ми: тя нищо не ми е говори- ла.“ Дълго време той говорилъ, дълго време молилъ, дълго време сжвѣтовалъ жената си и, най-послѣ, свжр- шилъ своите думи съ сѣлзи на очите: „Славо, у

твоята свѣжрва сѣрцето е ангелско. Не бѣди, мола ти са, камъ нея така несправедна . . . Слушай я и почитай я, Славо! Грѣшно е да я не слушашъ. Помни, че мама е такавъ единъ човѣкъ, на когото сѣка лошава дума са забива право въ сѣрцето.“ — „А отъ кого си ти чулъ, че азъ не работа и че не слушамъ майка ти?“ попитала Слава. — „А немъ азъ и самъ не вида, че у насъ вѣрви сичко наопаки?.. Немъ озарпа азъ не срѣшнахъ мама при чучурѣтъ? Хубава работа! Свѣжрвата ходи на вода, а снахата спи до пладне.“ — „А защо ѝ е, попитай я, вода толкова рано? извикала Слава и заплакала. — Тя е искала да ма засрами предъ хората. Нѣма да ма засрами. Азъ са не боя отъ никого; азъ нѣмамъ срамъ; азъ нѣмамъ очи . . . Нека ма черни и предъ тебе, и предъ свѣтътъ; нека ходи на вода и да разсказва на нашите селѣне, че снаха ѝ е мързелива и тѣркаля са изъ хилищата, когато сичкиятъ свѣтъ вече работи . . . Не ща и не мога вече азъ да тѣрпа такавъ срамъ. Азъ ща да ида у майка си; азъ искамъ да живѣеме у татони . . . Ако не искашъ да та направа за смѣхъ на хората, то трѣба да идешъ при мама и да ѝ кажешъ, че ще да са премѣстимъ у тѣхъ.“

Да та пази господъ отъ неразбранъ човѣкъ и отъ вѣтарничева жена! Колкото и да са мѣчили Драганъ да умири жената си, колкото и да тѣрпѣла баба Божилица, но тѣхните мѣки не могле да изправатъ кривото: нищо не излѣзло отъ лудото в отъ неразбранното. Слава ставала отъ день на день по-лошава.

IV.

Скоро са вѣрна и дѣдо Божилъ. Когато той видѣлъ, че неговата бабичка мѣси хлѣбъ и когато чулъ, че тя пере даже и ризата на снаха си, то са развивалъ до толкова, щото и кѣщата са обжрнала наопаки . . . Но и това било малко. Скоро той са извѣстилъ, че старата ходи на вода и че снаха му спи до пладне . . . Не можѣлъ вече да тѣрпи старецѣтъ. Той повикалъ Драга, поклатилъ насамъ-натакъ главата си и рѣкалъ му: „Ехъ, синко, погуби ти своята млада и вѣтарничева глава! Не казвахъ ли ти азъ едно време: „не земай Слава куклата, защото тя не е за насъ?“ Защо ти не послуша думите ми? Сега нѣма вече какво да са прави. Ако не си ма послушалъ тогава, то тѣрпи сега и въздишай! Охъ, синко, жалѣя та отъ сичкото си сѣрце, а не мога да ти помогна.“ Старииятъ говори и плаче, — плаче и баба Божилица, — а Слава стои като пѣнъ, мига като куче въ хлапавица, хапе устната си и червенѣе отъ ядъ! Най-послѣ дѣдо Божилъ са обжрналъ и камъ нея, поглѣдалъ я тѣжно и рѣкалъ ѝ: „Истина, булка, е билъ лошавъ онзи часъ, въ който сме та вовеле въ кѣщата си. Ти донесе въ кѣщата ни само зло и сѣлзи; ти осрамоти името ни; ти накара сичките хора да ни плюятъ въ очите. Кажими ти, мола ти са, чула ли си и видѣла ли си нѣкога такова чудо, щото свѣжрвата да носи „джската“ на фурпата, да мѣси хлѣбъ, да готви и да ход-

на вода? Засрами са баремъ отъ бойтъ си. Помни моите думи: ако си такава, то нѣма да видишъ на тоя свѣтъ добро и веселие! . . . Нѣма какво да са каже! Добра и хрисима дѣщеря сѣ отгѣдале Цвѣтко и Цвѣтковица!“ Слава мѣлчала и слушала . . . Изведнашъ тя трѣпнала, опулила очите си и извикала, като луда: „Ако сѣмъ азъ осрамила кѣщата ви и името ви, то ща да са вѣрна въ бацината си кѣща и ща да ви остава да са наживѣете.“ Послѣ това тя изокнала вѣнъ и побѣгнала, но Драганъ са спусналъ слѣдъ нея, догонилъ я, хваналъ я за дрѣхата и рѣкалъ ѝ: „Славо, сѣрце мое, пиле мое, агне мое, не срами името ни, не насѣжрбавай майка ми, не убивай моятъ старъ баща . . . Ти и сама вече видишъ, че той не прилича на себѣ си. Пожалѣй го. Той нѣма да пренесе това чудо и тоя срамъ. Той та обича и за това ти казва такива думи . . . Ако да не би та обичалъ, то ти ни дума не би чула отъ него.“ — „Нѣма да са вѣрна, казала Слава. — Ако останешъ и ти отъ сега нататакъ въ тая кѣща, то азъ ща да остава и тебе. Азъ никога не сѣмъ слушала такива думи, каквито ми каза баща ти . . . Не сѣмъ научена да слушамъ псвуди и клѣтви. Пуси ма.“ Когато Драганъ чулъ тие думи, то, ако и да билъ мѣжъ, заплакалъ, като дѣте. Нищо не помогнало, — Слава на нищо не глѣдала. Като казала „не ща,“ то и станала „не ща.“ Такова кораво сѣрце азъ нѣкога не сѣмъ виждала; да ми не дава богъ и да вида. . . А имаше ли Слава сѣрце? — Това са не знае.

Премина една недѣля, преминаха двѣ, преминаха и три месѣца. Драганъ, ако и да живѣеше повече въ дѣдовата Цвѣткова кѣща, работеше най-много дома си, защото го бѣше срамъ отъ хората. Така го учеше да прави и дѣдо Божилъ. Разказваха, че баба Цвѣтковица твѣрде чѣсто е казвала на дѣщеря си така: „Срамота е, Славо, срамота е, синко, да срамишъ кѣщата ни. Иди и помоли свѣжрѣ си и свѣжрва си да та простатъ. Не прави зло на хората и не вакарвай ги да та проклинатъ. А какво ще да каже баща ти? И той нѣма да ти каже „еферимъ.“ Ако не жалѣешъ назе, старците, и свѣжрѣ си, то пожалѣй баремъ Драгана. Я поглѣдай на кого е той заприличалъ! Поблѣдѣлъ е, пожълтѣлъ е, прегжрбавилъ са е, като недоносче. Той та моли, като дѣте, а ти му са жбишъ, като кучка . . . Иди и поклони са на свѣжрѣ си да та прости. Осрами ти кѣщата ни, синца ни осрами.“ Но и сѣвѣтите на баба Цвѣтковица не направиха нищо . . . Нека са тя порадва сега на своето галено момиче! . . . Да не го е галила. „Едно е у майка!“ Радвай му са, ако е едно. Да си земала една сурувица и да я потиришъ, а не да ѝ са молишъ . . . Ако бѣше крива Слава, то баба Цвѣтковица и дѣдо Цвѣтко бѣха покриви . . . Не галете дѣцата си.

(Продължава са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Колкото повече са развивалъ човѣкѣтъ, толкова по-богата и по-сложна е ставала и неговата религия. Послѣ

слънцето въ храмовете са дадо мѣсто на зората, на вечерницата, на дѣтото, на зимата и пр. Зората била нарѣчена дъщеря на слънцето. Почти сичките старовременни народи сж мислели, че боговете имъ сѣдатъ на небето, че тие сж окружени съ добри духове и че тие даватъ на хората щастие, изобилие, здравие, дългодѣтенъ животъ, райски блаженства и пр. Малко-по-малко земледѣлческите народи сжздаде за себѣ си земледѣлчески богове, а пастушеските — пастушески. Сѣки отъ насъ знае, че нашите полски жители почитатъ и празнуватъ едни празници, а планинските други. Въ старите времена и бжлгарете, както и сичките други народи и народности, сж били идолопоклонници и почитале сж явленията на природата и вредителните животни, т. е. покланяле сж са на оние сили, отъ които сж са боѣле и които не сж могле да разбератъ. Тие езически вѣрования сж са сжхранили въ нашето отечество и до днешниятъ день. Така, на примѣръ, ние видиме, че нашите овчере празнуватъ вжлча празници, пролѣтни празници (св. Еремия и гергивденъ), св. Власъ и др.; а орачите са боятъ да работатъ презъ горѣшниците (отъ 1. до 6. Августа), почитатъ нѣкакви си миши празници и пр. По това многообразие или тая сложностъ са е появила въ вториятъ периодъ на народното развитие, т. е. въ онова по-късно време, когато народътъ е захваналъ вече да са занимава съ земледѣлие и съ скотоводство. У доисторическите народи религиите сж били тѣждественни съ тѣхното развитие. Изъ грцките исторически памѣтници ние узнаваме само това, че първоначалните народи сж вѣрвали въ различни богове и че тие богове сж приличале на своите поклонници. Небето, слънцето и зората, които сж са появяле сѣки день, накарале тогавашното човѣчество да мисли и да говори, че тие богове сж безсмъртни и че гѣхната божественностъ изисква почитание. Ето защо тие захванале да имъ са покланятъ, да ги подмамятъ и да имъ принасятъ различни жертви. Тие жертви доводно чѣсто сж били груби и безчовѣчни. Така, на примѣръ, ние видиме, че нѣкои народи сж принасяле на своите богове не само животни и военнопленници, но и своите собствени дѣца. Даже и Авраамъ, който е билъ послѣдователъ на разумната еврейска религия, не намира за лошаво да принесе синътъ си жертва на бога отца, който са е считалъ за много милостивъ и за кротакъ. Ние мислиме, че библейскиятъ разказъ за приношението Исаака жертва на негова е билъ помѣстенъ въ св. писание само за това, за да са докаже на еврейскиятъ народъ, че богъ не е крвожѣденъ и че той нѣма сходство съ езическите богове, на които сж са принашале кржави жертви. Скоро послѣ добрите богове, грубото човѣчество захванало да сжздава и лошави или противни на човѣкътъ духове. Страшните бури, чумата, землетръсенията и пр., съ една дума сичко, щото плашило невѣжественното човѣчество, увеличило числото на боговете до такава степенъ, щото тие напжналие сѣко едно поле, роиле са въ сѣка една гора, намирале са въ морските или въ рѣчните дълбочини и носиле са изъ въздухътъ. За тие богове сж разказвале различни приказници и легенди. Най-силни и най-сложни сж били народните вѣрования въ горѣшните крайове, дѣто сж бивале силни бури и дѣто природата е много богата. У сѣверните народи, като, на примѣръ, у шведите, у исландците, у

сибирските жители и пр. божествата сж били така сжщо бѣдни и едносложни, както и тѣхната природа. Слънцето, което е благотворно за сичките крайове на земята, са е почитало и на сѣверъ за главно божество. Непроходливите гори, които сж са черѣле и които сж плашиле вжображенного на човѣкътъ, сж накарале хората да си сжздадатъ в горскы богъ. Многочисленните сибирски рѣки, които сж погжналие въ своите волни множество жпви сжщества, сж плашиле човѣчеството и накарале сж го да имъ са покланя. Гжстите мжгли, които закриватъ животворящето слънце и които му не позволяватъ да ошастливи бѣдниятъ човѣкъ, сж добили така сжщо свое божество. Тие сж били най-главните богове, които сж са почитале отъ сѣверните жители. Въ умѣренните климати божески почести сж са давале още на жотката, която унищожава вредителните мишки, на щъркелътъ, който ѣде вредителните змии, на таралежътъ, който ѣде вредителните животни и пр. Египтяните, които сж захванале още отъ рано да са занимаватъ съ земледѣлие и които сж имале нужда отъ волове, сж давале особено почитание на нѣкакавъ си бикъ, когото сж наричале аписъ. Съ една дума, първоначалните народи сж почитале за богове почти сичко, щото имъ е било полезно или вредително, ако тие предмѣти, животни и явления и да сж стоѣле много по-ниско отъ тѣхъ. За да ви докажеме, че сѣки единъ народъ е сжздавалъ своите богове по своите понятия и сжобразно съ окружающата го природа, ние ще да ви явпме, че сѣверните народи не сж могле да даватъ божески почести на крокодилътъ или на тропическите змии, които никога не сж виждале; а индийците или египтяните не сж могле да почитатъ мжглите и да приписватъ на своите богове такавъ „мраченъ“ характеръ, какавъто имъ сж приписвале сѣверните жители. Но ние, казахме вече, че най-годѣмите суевѣрия и най-сложните вѣрования сж са появили въ горѣшните мѣстности на земното кжлбо. Ако описанията на тие вѣрования и да не влизатъ въ кръгътъ на нашата статия, но ние никакъ не можеме да премжчпме и да не поговориме за тѣхниятъ характеръ, защото множество филологи, историци и философи са стараятъ съ сичките си сили да ни докажатъ, че по-годѣмата частъ отъ днешните европейски вѣрования сж пренесени изъ Индия. Да кажеме най-напредъ нѣколко думи за китайската религия, която, както и нейните послѣдователи, са счита за най-стара. Тропическите народи, които сж окружени съ богата природа, повдигатъ своите очи камъ небето и молатъ са на слънцето, на месѣчината и на звѣздите, които, по мнѣнпето на тие народи, сж главните источники на сѣко едно щастие и добро. Тая вѣра са е сжхранила у китайскиятъ народъ и до тая минута. Китайците говорятъ, че освѣнъ небето други богове не сжществуватъ. Небето е тѣхното главно божество или тѣхниятъ идолъ. Ето защо тие наричатъ своятъ царъ или своятъ богдиханъ синъ на небето, а своето господарство — небесна империя. Съ това са свжршва сичта тѣхна религия. Китайците нѣматъ нито храмове за своето небе, нито жерци за своето душеспасение, нито богослужения за умилостивяването на добриятъ духъ. Ако тие и да принасятъ на своятъ богъ различни жертвоприношения, но сичкото това са вжрши по кжщата и отъ самите семейства. За загробниятъ животъ китайците не

щати нито да чуят. Другъ народъ, който са е появилъ въ историята послѣ китаеците, сж индийците или инду-сите. Религията на тоя народъ е била сжвършена про-тивоположностъ на китайските вѣрования. Индийците сж имале многочислени богове, но главните сж биле само три. Тие три божества сж биле Брама, Вишну и Сива, които носатъ название тримурти (троица). Брама са е почиталъ за творческа сила, която сжздава и която обога-тява природата; Вишну е ималъ въ ръцете си сжхраня-ющата сила, която поддържа сичко; а Шива е ималъ ра-зрушающата сила, която разваля или която разрушава направенното отъ Брама. Тука сме длжжни да кажеме и това, че ни у единъ народъ въображението не е било развито до такава степенъ, до която е то достигнало у индийците. „Нидѣ митическите вѣрования не сж биле до толкова прозрачни и изобилни,“ говори Тенъ. — Тая на-родностъ, както ни са чини, е била сжздадена само за това, за да намира богове въ сѣки единъ предметъ и пред-мети въ сѣки единъ богъ. Тие обожаватъ блѣстящото слънце, т. е. тая огромна разливающа са ясностъ, която обигърща и оживотворява сичко. Тие обожаватъ побѣди-телната молния и благодѣтелната гръмотевица, които пресичатъ тучите и които освобождаватъ плодородниятъ дъждъ; тие обоготворяватъ двата луча-близнеца, които са появяватъ отъ едната страна на небето, за да въз-вѣстатъ появлението на зората; най-послѣ, тие обожаватъ утрениятъ „заревъ,“ т. е. „блѣющата са зора, ко-ято излиза изъ волните по-рано отъ слънцето и, като млада невѣста предъ своятъ възлюблени, открива, съ сладка усмивка, своите гърди.“ Послѣ тие божества ин-дийците обожаватъ Агни, т. е. огньтъ, който са освобо-ждава отъ двѣте дървета, когато ги търкаме едно о дру-го. Тоя огнь, „който е покритъ съ великолѣпие,“ кой-то мѣнява своите красоти и който има безчислени и сѣ-кога излцини форми, припка по земята, ослабѣва и изново оживѣва, „чѣсто остарѣва, но сѣкога са подмладѣва из-ново.“ Послѣ това божество вжрватъ вѣтровете, рѣките, различни видове слънца, съ една дума, сичките сили на природата, които не сж обезобразени отъ човѣкътъ, както, напримѣръ, у Омера, а останале сж чисти и непобутнати. Дорде вие не прочетете Ведите, до тогава не можете да си въобразите тая голѣма ясностъ. Тука митътъ не е фор-ма, а выражение; тука владѣе ясенъ и крѣхакъ езикъ, а презъ него са просвѣтватъ или, да кажемъ по-ясно, са видатъ формите на тучите, движението на въздухътъ, про-мѣненито на годишните времена, сичките явления по небето, огньтъ, бурите и пр. Азъ мисла, че никога въ-на-кашната природа не е срѣщала по-нѣжни и по-крѣпки мисли, за да са появи въ религията съ такива неизчер-паемо-разнообразни форми. Колкото природата и да е не-удовима, но това въображение е равно съ нея. У него нѣ-ма постоянни богове; тие сж преходящи, както и пред-метите; тие преминуватъ едно въ друго. Вируна е въ сж-щото време и Индра, защото гръмотевицата представля-ва и угрожащото небе; а Индра е Агни, защото молни-ята е небесенъ огнь. Сѣки отъ тѣхъ отъ своята страна е отдѣлно висше сжщество, а ни единъ не сжставлява отдѣлна личностъ; сѣки изъ тѣхъ е само единъ моментъ изъ природата, който е въ сжстояние да погълне въ се-бѣ си своятъ сжсѣдъ, или да бже погланатъ отъ него.

Ето защо индийските богове сж са размножиле до тол-кова, защо сж напжнили сичко и защо са намиратъ на сѣкаде. Сѣки моментъ на природата и сѣки моментъ на мисалъта могатъ да сжздадатъ подобенъ богъ. Качествата, божественните атрибути, даже и атрибути на атрибути-те, ставатъ богове. Храната и питиетата, които са предла-гатъ на боговете, молитвата, химните и сичките части на богослужението са преобжрщатъ въ божественни сили и въ божественни сжщества, които са викатъ на помощъ и които са обожаватъ. На сѣкаде, дѣто има сила, — а дѣ-я нѣма? — ариецътъ сжздава бога, който не е личностъ, а сила. По-доле Тенъ говори, че тая религия е добила своятъ характеръ отъ индийската природа. „Индийско-то слънце е ужасно. Никой не е въ сжстояние да сѣ-ди съ непокрита глава подъ ясното небе, освѣтъ черно-кожите туземци. Представете си подъ това горѣщо слън-це такава една човѣческа раса, която е дошла изъ чуж-ди краинове, изъ умѣрените, даже и изъ студените страни. Тѣлесните упражнения ставатъ нетърпими, поя-вява са наклонностъ камъ спокойствие и камъ бездѣй-ствие, тѣлесните мускули ослабватъ, нервите са възбуж-датъ, умътъ става мечтателенъ и сжзерцателенъ, и ето вие видите че са появява такавъ чуденъ народъ, който са описва отъ сжвременните пътешественици съ слѣду-ющите думи: женствена и раздражителна чувствител-ностъ; необикновенна бистрота при пониманията; душата са намира до границата на безумието и способна е на сѣко изстѣпление, на сѣки упадокъ, на сѣко движение, способна е да падне при първото досѣгане и стои близо до галюцинациите (изсѣгпение), до екстазътъ и до кате-лепсията; въображението е плодородно и чудовищните ви-дѣния угнѣтаватъ и удавятъ човѣкътъ, както гигантътъ дави червекътъ. Ни една човѣческа почва не представля-ва толкова богатъ ловъ за религията.“ Първоначално въ индийската религия сж биле само гореказанните три гла-вни божества, но богатата природа, политическото и со-циалното положение на индиецътъ и пр. и пр. сж обогатиле неговото въображение и накарале сж го да прекрачи множе-ство гигантски крички напредъ. „Най-напредъ е било са-мо едно чисто, неопредѣленно и безформенно сжщество, въ което са е сжединяло сичко и което са е намирадо въ празнотата. Сичкиятъ свѣтъ са е появилъ чрезъ силата на неговата мисалъ,“ говорятъ свѣщенните индийски книги. „А що и какво е било това сжщество?“ пита Тенъ и от-говаря: „Глухиятъ трудъ на философическото и на ду-ховното изслѣдование е сжвршилъ своето занятие съ туй, че е извлѣкалъ това сжщество изъ природата и далъ го е въ ръцете на жерците.“ Да видиме сега въ какво са за-ключава философическата страна на тая религия. „Душа-та на предметите или неопредѣленното сжщество, т. е. Брама, са развива и неговото развитие сжставлява все-ленната. Това развитие не може да са отдѣли отъ Бра-ма. Брама тече, распространява са и излиза самъ изъ се-бѣ си, както рѣката изъ источникътъ, както дървото изъ семето, както паяжината изъ паякътъ. Ако свѣтътъ и да е негово сжздание, но това сжздание е развалено и ума-лено. Колкото вселенната са отдалячава отъ своята пър-воначална форма, толкова става и по-несжвършена. На първото мѣсто сѣдатъ боговете и свѣтлината, на второто — хората и страстите, а на третито — животните, ра-

стенята, темнотата и предмѣтите. Ако хората и животните падатъ се повече и повече, то съ тѣхъ заедно пада и Брама, защото това божество е сичко. Свѣтътъ е гнилоостъ, животътъ е зло, а земята е пълна съ сѣкакви бѣдности. Сжвѣршенството и щастнето са заключава въ неподвижното и въ праздното сществование, и висшето благосостояние на сѣкого са заключава въ сждинението съ неподвижниятъ Брама, изъ когото сме излѣзле. „Подобенъ догматъ, говори Тень, поддържа и указва на пензлѣчимо отчаяние, всеобщо отвращение камъ животътъ и пълно унищожение на човѣческата личностъ. Такова сжстояние е било и въ Европа, когато подобенъ догматъ са бѣше появилъ у александрийците, у гностиците и у сичките мистически секти, които сж биле плоди отъ римската тирания.“ Индийските вѣрования, както и индийските страдания, сж отишли много по-далечъ отъ вѣрованията на гностиците. Така, напримѣръ, индийците вѣрватъ и говоратъ, че злото сществува и послѣ загробниятъ животъ. Душата са преселява изъ едно тѣло въ друго, т. е. тя влазя въ тѣлата на различни родове, като напримѣръ, въ каманете, въ животните, въ растенията, въ боговете, въ хората, безъ край и безъ отморъ, въ продължението на цѣли милионе вѣкове; ти са възскачва нагоре и слазя надолу по сжлбата, сжобразно съ пейните грѣхове; най-послѣ, тя влазя въ двацетъ и осемъ различни адове и пр. Съ една дума, индиейтъ намира и въ загробниятъ животъ толкова страдания, колкото и въ земниятъ, защото земниятъ деспотизмъ, деспотизмътъ на неговите свѣтски и духовни повелители и ръководители, е проникналъ почти на сѣкаде. Отъ сѣка една страна дѣятелността на организмътъ и човѣческата воля сж разбиени. Щото не е могла да убие свѣтската тирания, то го е убилъ духовната. Черковните обряди и молитвите сж до толкова многочисленни, до колкото сж многочисленни и човѣческите потребности, слѣдователно на човѣкътъ не става нито една свободна секунда да помисли за друго и да дойде въ себѣ си. Индийците иматъ особенна молитва даже и за сние случаи, когато човѣкъ отива повжнъ и когато чисти къщата си. Освѣнъ това, правовѣрните сж длжни да са кадатъ, да са омиватъ, да са кланятъ и пр. предъ началото на сѣко едно занятие. Грѣхове биватъ до толкова много, щото не е въ сжстояние нито да ги запомни човѣкъ. Правовѣрниятъ са осквернява (а сѣко осквернение е грѣхъ) не само ако са приближи до мъртво тѣло, но и ако настѣпи кость, косми, кравешко лайно и пр.; той са осквернява отъ употреблението на неочистенъ сжсудъ, отъ джханнето на човѣкътъ, който е пилъ ракия или който е ѣлъ чесновъ лукъ; той са осквернява ако говори съ нѣкого изъ по-висшките сжсловни касти и пр. Освѣнъ това, индийските правила, церемонии и благонравия сж до толкова много, щото е невжможно да ги изпълнява единъ живъ човѣкъ. Който е убилъ нечаянно нѣкоя крава, той е длженъ да носи на гърбѣтъ си нейната кожа въ продължението на три месѣца; а който е пилъ ракия, той е длженъ да глѣта горѣща вода въ продължението на опредѣленно време. Съ една дума, на сѣка погрѣшка сжотвѣтствува покаяние и очищение съ вода или съ кравешки лайна, четение молитви и други такива наказания, които сж много по-ужасни отъ умърщивдението на тѣлото у руските старовѣрци. Единстве-

ното утѣшение, което поддържа колко-годе надѣждите на индиейтъ, са заключава въ слѣдующето вѣрование. „Отъ време на време, когато свѣтътъ дохожда до извжрѣдно разслабление или падение, въ вселенната са погвлява божество, приемава човѣчески или добически образъ и поправа разрушенното.“ Тая рода почти сѣкога приемава на себѣ си богъ Вишну.

(Продължава са).

ЗА ЦѢЛЕБНИТЕ СИЛИ НА ПРИРОДАТА.

Но най-срамотното и най-ужасното между другите суевѣрия, които увлекаватъ хората камъ най-безчовѣчните и камъ най-звѣрските наклонности и които зависатъ отъ грубото невѣжество и отъ лжливите поватия за причините и за слѣдствията, безъ никакво сжмѣнение, е вѣрованieto въ магигте. Нѣкоя си стара и дришава жена съ своите червени очи поглѣдала въ оборътъ, и за това кравите престанале да даватъ млѣко, изджхнале нѣколко свине и разболѣле са работникътъ и слугинята. Видите ли, бабичката, която е направила това чудо, е била непременно магигница, слѣдователно добрите християне сж биле длжни да я мчатъ и да я изгоратъ жива. Въ Германия послѣдниятъ законно наказание на една отъ тне жени са е случило въ 1783 година; а въ Польша, на южната пруска граница, въ 1793 г. сж биле изгорени още двѣ магигници. А колко въ по-напредните времена сж изгорени и изпечени подобни вжлшебници или подобни магигници, за това могатъ да засвидѣтелствуватъ слѣдующите нѣколко факти. Въ Брауншвейгъ между 1590 и 1600 години сж изгорени толкова магигници (понѣкога отъ 10 до 12 на деньтъ), щото казнилищата (le lieu du supplice) или ешафотите сж приличале на пожарища или на горящи гори. Въ княжеството Рейсъ, отъ 1640 до 1652, сж биле осждени на смъртъ 1000 магигници, и между тѣхъ сж биле и дѣца отъ 1 до 6 години; въ Оснабрюкъ въ 1640 г. сж погналъ на казнилището до 80 магигници; въ графството Верденфелско въ продължението на една недѣля сж биле западени 133 вжлшебници. Въ нашиятъ вѣкъ, въ който науката и човѣколюбнето сж направили вече голѣма крачка напредъ, сждопроизводства или процесите противъ магигниците сж са прекратили; но простите, невѣжественните и неразбранните фанатици и до днесъ още са неотказватъ отъ старите суевѣрия. Не по-късно отъ 1832 г. въ Данцигъ е била хвѣрлена въ морето една нещастна жена, която е била нарѣчена отъ суевѣрните хора магигница, и била удавена твжрде жестоко; даже и въ 1854 г., въ едно отъ шлезвигските села, сичките селѣне са отказале да испроводатъ на гробницата тѣлото на една бабичка, която са била прославилъ за магигница. На лощавото око вѣрватъ и до днешниятъ день даже и образованните играче на карти (или на книги). Противъ болѣстите още отъ най-старите времена сж захванале да са употребляватъ, — употребляватъ са и до днесъ, — сжвѣршенно смѣшни и чудни срѣдства. Разбира са, че на невѣжественните хора сичкото това е извинително. Тне сж видѣле съ очите си, че послѣ употреблението на тѣхните срѣдства въ болѣстѣта са е погвляло промѣнение и болниятъ полѣка-лека

са е поправял; но тие не сж нито помислиле, че тие промѣнения сж произвѣде не по причина на употребенните отъ тѣхъ срѣдства, а — сжвршено безъ тѣхъ, — по ходатайството на цѣлебните сили на природата. Именно ней въ по-голѣмата часть отъ случаите, безъ да приема участие лѣкаринтъ и лѣкарствата, болниятъ е и обязанъ за своето оздравяние. Само необикновенното легковѣрие, което каля човѣческиятъ разумъ, може да припознава дѣйствителността на симпатическите и на хомеопатическите способности при лѣченията. Но въ това сжщо време колко ужъ умни хора сж готови да са закланатъ, че баяниетата дѣйствително имъ сж помогнале да запратъ тѣкущата кръвъ, да унищожатъ червениятъ вѣтаръ или да излѣчатъ презвѣната трѣска, или че баяниетата и множество други симпатически срѣдства дѣйствително помагатъ противъ брадавиците, противъ „родимите“ бѣлѣзи, противъ отѣките и д. т. Още въ не твърде одавнашно време мнозина сжвѣтоваха майките да турягъ гжлабова тѣртица надъ голата задня страна на дѣцата си, ако тие да би заболѣле отъ гръчезе (spasms). Това срѣдство противъ тоя болѣсть, която е трѣбало да остави дѣтето и да премине на гжлабѣтъ, са е почитало за дѣйствително отъ вишегласнето. А колко глуци и сега още вѣрватъ въ чудесната цѣлебна сила на г-на Артура Лютде въ Кетентъ, който са обѣщава да излѣчи почти сяко на свѣтътъ съ своятъ живоини магнетизмъ и съ магнетизированните хомеопатически срѣдства! Мене наистина е непонятно, какъ могатъ толкова болни, — а още при това и такява хора, които иматъ баремъ една капка здравъ смисълъ, — да са не срамуватъ да викатъ на помощъ тоя кетенски шарлатанинъ, който смѣе да обявява открито, че той е въ сжстояние само съ единъ поглѣдъ да излѣчи онзи човѣкъ, който е падналъ на улицата и който си е строшилъ кракътъ; че той може за единъ часъ да върне слухътъ на глухиятъ попъ, като му испроводи силата на своята воля, а още като са намира на разстояние отъ 40 мили далечъ отъ него; а на единъ четириесето-годишенъ ткачъ, който отъ самото си рождение не е можѣлъ да различи цвѣтътъ, до толкова изострилъ зрѣнието, што тои можѣлъ да узнае какавъ цвѣтъ има растущето предъ къщата му димитровче, и това чудо лѣчителтъ сжтворилъ още по-чудно, т. е. той му духналъ и въ двѣте очи. На единъ суевѣренъ подагрикъ, на когото не помагала вече чудесната тѣлесна амалия, неговата така сжщо подагрическа приятелка го посжвѣтовала да употребѣи слѣдущето симпатическо срѣдство: той билъ длженъ три деня нарѣдъ, утрянъта, преди вжсходѣтъ на слжнцето, да ходи при нѣкое люлеково дърво, да го обигрща и да говори: „Люлече, азъ имамъ подагра, а ти нѣмашъ; ако я земешъ отъ мене, то ти и у тебе нѣма да бжде.“ Друга една жена, напротивъ, хвали слѣдущето срѣдство: три пѣтаци нарѣдъ, послѣ захожданието на слжнцето, болниятъ трѣба да ходи подъ нѣкоя липа и да говори: „Липо, азъ ти са оплаквамъ. Подагратъ ма мжчи жестоко. Ти, липо, трѣба да завѣнешъ, а подагратъ ми да изчезне.“ По-голѣмата часть отъ суевѣрията произхождатъ отъ това, че хората необмислено отнасятъ сѣко дѣйствие камъ извѣстни причини. Това са случва както съ необразованните хора, така и съ образованните. Въ медицината това неумѣние да свѣжатъ правилно причината съ дѣйствието са е виразило,

за срамъ на науката, въ стрѣмленieto камъ чудесата и камъ шарлатанствата, но сега, време е вече, што наука-та най-нослѣ да са очисти отъ суевѣрията и отъ срамотните гѣозбайджелѣци! Ако жѣлаеме да достигнеме своята цѣль, то трѣба да са постарееме, што на това очищение да способствува просвѣщението между непосвѣщенните. Лѣчителното искусство (т. е. лѣчебниятъ занаятъ, когото никакъ не трѣба да смѣсваме съ медицинската наука) би могло да са вжзкачи на по-голѣма степенъ и да добие по-практически смисълъ, ако по-голѣмата часть отъ лѣчителите, — които сж воведени въ заблуждение чрезъ навикътъ да отнасятъ слѣдствията камъ небивалите причини и чрезъ своето тщеславие, — да не би приписвале на своятъ способъ при лѣченията сичките добри измѣнения, които сж са случиле въ времето на лѣчението, и ако да не би товарило природата съ сичките дошавини, които са случватъ послѣ сѣка болѣсть, ако въ по-голѣмата часть отъ случаите сичкото това и да бива наопаки. Тие хора никога не сж предоставяле болѣстьта сама на себѣ си, не сж ползувале болните безъ лѣкарства и съ диетически срѣдства, и за това сжвршено не знаятъ, какво е въ сжстояние да произвѣде природата. Тие още отъ малки сж привикнале да вѣрватъ въ силата на безчисленните лѣкове (медикаменти), които сж са употребѣяле още въ най-старите времена (когато не сж са правиле такява правилно наблюдения); тие сж привикнале да вѣрватъ, че свойствата на тие лѣкове сж дѣйствително изслѣдованни; най-нослѣ, тие знаятъ, че тие срѣдства са напратъ по апотеките въ голѣмо изобилие, ако по-голѣмата часть отъ тѣхъ и да са не употребѣява вече. Разбира са, че именно тая вѣра заставлява множество лѣчители да считатъ за прѣстѣпление сѣко едно сжмѣние, което и да би са появило отъ относително тѣхната докторска опитность. А сѣкого, който си позволява подобно сжмѣние, тие, съ сжжаление, като повдигнатъ рамената си, провжзглашаватъ за невѣжа и за глупецъ и приписватъ му жѣлание да унизи лѣкарската наука и нейните представители. Ехъ, слѣпци! Тие нѣматъ ни най-малко понятие за това, въ какво именно е могла и въ какво трѣба да са сжстои лѣкарската дѣятелность. Тие са стараятъ само да откриятъ сжвршено опредѣленни срѣдства противъ сичките болѣсти, когато науката са стрѣми само да отстрани тие болѣсти, или баремъ, като са ограничава прѣимущественно съ диетическите срѣдства, да ги прѣдостави на тѣхниятъ естественъ вжрвѣжъ. Разбира са, че лѣчителтъ ще да добиѣ повече слава и богатство, ако, — намѣсто да припише оздравяванieto на болниятъ на цѣлебната сила на природата, — той приеме важентъ видъ и ако каже: „Ако облечението или оздравяванieto е послѣдовало именно слѣдъ срѣдствата, които бѣха избранни прѣдусмотрително отъ мене, то болниятъ е обязанъ само мене и на моите лѣкове за своето излѣчение.“ Хомеопатията ни доказва твърде ясно до какво може да доведе необразованните хора това стрѣмление да приписватъ явлението на небивалите причини. Така, напримѣръ, хомеопатите мислатъ, че ако нѣкой приѣме лай-лай-кучица, то у него (по мнѣнието на Ханемана) ще да са появи унило жѣпоумие съ сжнливостъ, силенъ апетитъ за кисело зеле, раздражително-тревожни сжновидѣния, трѣскавица и сжжрцание въ лѣвата половина на мозжкътъ, безпрѣстанно стрѣмление да

говори за прошедшите неприятни нѣща и угризение на совѣстѣта... Който приеме елиахиченъ корѣнъ (ellébore), той са облача неприлично, дохожда въ униние когато види нѣкой несчастенъ човѣкъ и страдае отъ милостъ камъ отечеството си. Вѣлвочниятъ корѣнъ произвожда расположение за сѣрдня, неподвижностъ или ленивостъ, сѣнливостъ, яростъ и „отвращающа са характеръ“, който презира сячко и който иска, щото и другите хора да нѣматъ камъ нищо уважение. До каква степенъ е тѣшко да избавите хората отъ суевѣрието, колкото то и да е глупаво, и да ги доведете до разумното изсѣждованне причините и дѣйствиата, ни доказва така сѣщо и хомеопатията. По мнѣнието на хомеопатите, хинната кора, съ която лѣчатъ прескачливата трѣска, е дѣлжна непремѣнно да произвожда такова сѣстояние, което би приличало на боловете отъ тая трѣска, и за това Ханеманъ е поставилъ за правило, че клинѣтъ са изгонва пакъ съ клинъ или че „подобното излѣчвава своего подобие.“ Хинната никакъ не произвожда такова сѣстояние, което ѝ са приписва. Това е доказано отъ множество опити, които сѣки отъ насъ може да испита на себѣ; но, при сичките тие доказателства, още множество хора вѣрватъ на тая лѣжа. Ако нѣкой са бои за своиятъ животъ, — ако счита хинната за тѣврде силно срѣдство, — той може да испита на себѣ сп най-безвредните срѣдства, които са считатъ отъ хомеопатите за цѣлители, като, наприкладъ, дървените вѣглища, графитѣтъ (черенъ камакъ за плаки), златото, моливѣтъ и др. т., и той ще да са убѣди окончателно, че ни едно отъ тие медикаменти нѣма да произвѣде оние дѣйствия, които му са приписватъ. И така, който има уши да слуша, нека слуша, че правилото: клинѣтъ са избива пакъ съ клинъ, по което са ръководи искуството на хомеопатическото лѣчение, са основава на сѣвършеннѣйша лѣжа. Промѣненіята камъ добро или камъ лошаво, които произхождатъ въ болѣстите, нѣматъ нищо общо съ принимаемите хомеопатически срѣдства, защото тие (както е извѣстно) сѣ равни съ пулата. Това промѣнение почти сѣкога бива слѣдствие отъ сѣвършившите са въ болното тѣло естествени процеси. Безъ сѣмнѣние, по нѣкогашъ хомеопатите, при домашниотъ приготовление на лѣковете, употребяватъ силни аллопатически дози, напр. опиумъ, живакъ и хина, за хомеопатически, и въ тоя случай не е за чудо, ако нѣкой болѣнъ, който не е нито подозрѣвалъ подобно медицинско шарлатанство, са зачуди когато почувствува силните дѣйствия на хомеопатическите дози и лѣкове. Както хомеопатите, така и по-голѣмата частъ отъ аллопатическите лѣчители видатъ въ сѣко улучшение на болѣстѣта дѣйствие отъ своите лѣкове. Псевдо-великиятъ практикъ не обръща ни най-малко внимание на слѣдующите факти. Лѣковете при лѣченіето на една и сѣща болѣсть, както съ всевъзможните способности на лѣченията и на методите, така и съ хомеопатическите и и щ о и съ смѣшните фокусъ-цокуси (сайтарджилажи), водатъ камъ една и сѣща цѣль. При изученіето на медицинските срѣдства едно и сѣщо лѣкарство са рекомандува за множество сѣвсѣмъ различни болѣсти. Това лѣкарство са възхвалява отъ нѣкои лѣчители до небето, а отъ други, напротивъ, са счита за най-недѣйствително. При консилиумите сѣки отъ лѣчителите предлага своето особено, любимо отъ се сѣрце, срѣдство и старе са да го употреби за излѣчението на

болниятъ. Разбира са, че на голѣмпятъ богаташинъ е позволително и простително да хвърга парите са за безполезни лѣкове, но защо да накарваме сиромашѣтъ да харчи за тѣхъ оние пари, които му сѣ потребни за „насушни хлѣбѣ“? Дѣйствиата на просвѣщеніята лѣчители само тогава могатъ да са нарѣкатъ истинно благотѣлани, когато хората напуснатъ окончателно своите вѣрвания въ медицинските чудеса и когато дойдатъ до убѣждение, че въ човѣческото тѣло са извършва почти сичко по непреодожни закони, които никога и при никакви условия не могатъ да бѣдатъ унищожени. Въ нашето време, когато шарлатанството и лѣжата въ сичките свои видове се още ходатъ на ловъ изъ кесните на болното човѣчество и когато са распространяватъ въ обществото всевъзможни методи, медицината, за общата полза, е дѣлжна непремѣнно да са откаже отъ своята оракулска дѣлжностъ и да дозволі на човѣчеството да открие покривалото ѝ и да разбере нейната слаба страна. Премнало е вече онова време, когато това или онова знание е било изключително достояние само на извѣстни касти хора. Азъ мисла, че трѣба да настане вече онова време, когато и на медицината ще да захванатъ не само да вѣрватъ, но и да я знаятъ. Навикѣтъ да свѣзваме неправилно причината съ дѣйствието сѣздава въ обществото и между лѣчителите вредително и глупаво суевѣрие, слѣдователно ние не трѣба вече да бѣрземе и да правиме заключения безъ размишление или на вѣтарѣтъ. Най-напредъ трѣба да са опознаеме съ естественните закони и да замѣниме колкото са може по-скоро суевѣрията съ положителните знания. Цѣлители процеси на природата, съ помощта на която, — даже и безъ сѣдѣйствието на лѣчителите и на лѣченията, — по-голѣмата частъ отъ болѣстите или сѣвършенно преминуватъ, или оставятъ тѣшки послѣдствия, могатъ да са видатъ най-добре при кръвотеченіята, при въспаленіята и въобще при мѣстните страдания. Много по-неясни тие процеси биватъ за насъ въ така нарѣченните общи болѣсти на кръвѣта, ако и тука опитѣтъ да ни е научилъ вече, че за сѣвършенното оздравяване и въ тоя случай е достаточнo диетическо лѣчение и че и тука сѣко едно вмѣшательство по-вече вредо, нежели принася полза.

(Продължава са).

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

6) Отъ горите. Като не пропускатъ слънечните лучи и като защищаватъ почвата отъ вѣтровете, горите дозволюватъ на падающата подъ шумата имъ вода да остава дълго време на своето мѣсто и да са не испарява. И така, водата, която е паднала между дърветата, са испарява по-лека и постепенно, слѣдователно тя почти сѣкога увлажява окружающата я атмосфера и способствува на растителността да бѣже постоянно крѣпка и зелена. Разбира са, че по голите и по откритите мѣста произхожда противното. Ако тая или оная мѣстностъ е лишена отъ гори, то вѣтарѣтъ и слънечните лучи изсушаватъ земята и растителността изсѣхва. Най-напредъ са испарява (бѣрзо и лесно) водата, послѣ въздухѣтъ и най-послѣ растенията. Но количеството на горите може да бѣде или ненужно голѣмо, или благотѣлно умѣрено,

или вредително малко. Да преглѣдаме сега влиянието на сѣкоя отъ тие три видове. Да си въобразиме най-напредъ такава една страна, която е покрита съ гъсти и съ непроходими гори и която не са е обработвала или населяла отъ дѣда Адама. Въ такава мѣстностъ, дѣто дърветата сѣ сѣдинице своите клонове и дѣто защищаватъ почвата отъ слънечните лучи, почти сѣкога сѣ бивале проливни дъждове, голѣми студове и изжвирѣдна мокрота. Разбира са, че ако слънечните лучи не могатъ да изсушатъ почвата, то тие не могатъ и да я нагрѣятъ. Падналата на почвата вода, до които не достига слънечната топлина, са испарява постепенно, слѣдователно тие мѣстности или биватъ влажни и студени, или са покриватъ съ непроходими блатата. По тая сѣщо причина падналиятъ презъ зимата снѣгъ са не стои ява дълго време. Ето защо и зимата по подобни страни бива продължителна и студена. Когато въздухътъ са досѣга до студена и до мокрота почва, то не само че са не нагрѣва отъ нея, но още, защото е постоянно мокаръ, отнима изъ нея и послѣдната топлина, която е тя събраха въ продължението на денятъ и която би останала на своето мѣсто, ако въздухътъ да би билъ сухъ. Земете едно дървченце, турете го да гори и държете го за другиятъ край. Вие нѣма да почувствувате никаква топлина до онова време, дорде огънятъ или пламникътъ са не приближи до ржката ви. Земете сега една парчица желѣзо и направете сѣщото. Вие скоро ще да почувствувате, че ако желѣзото и да са назрѣва само отъ единтъ край, но топлината са распространява по него и достига до ржката ви! Запалете въгленъ, сумпуръ и др. и държе ги за другиятъ край. Вие ще да видите, че тие са не нагрѣватъ като желѣзото. Нагрѣйте сега злато, сребро, мѣдъ и др. метали. Тие ще да са нагрѣятъ така сѣщо, както и желѣзото. Изъ сичките тие опити ние ще да узнаеме, че по едни тѣла топлината преминува, а по други не, т. е. че едни тѣла сѣ добри проводници на топлината, а други не. Излѣзте въ студено, но въ сухо време, на дворътъ безъ кожухъ. Ако направите това, то ще да са увѣрите, че вамъ ще да бѣде не толкова студено, до колкото въ влажно време. Това са обяснява съ туй, че мокриятъ въздрхъ извлача изъ нашето тѣло повече топлина, нежели сухиятъ. По тая сѣщо причина сичките нагрѣвани тѣла въ мокро време стинатъ много по-бързо, нежели на сухо мѣсто. И така, въ оная страна, която е покрита съ гъсти и съ непроходими гори, климатътъ бива суравъ, влаженъ и студенъ; по-голѣмата частъ отъ почвата са покрива съ вода и съ непроходими блатата; растителността е еднообразна и нѣма сила; най-послѣ, земледѣлнето въ такива мѣстности е почти немислимо. Ако желаеме да видиме живъ примѣръ, ние сме длжны да идеме въ Финляндия или въ сѣверна Россия. Когато водата са испарява отъ едно мѣсто, то пада въ видъ на дъждъ или въ видъ на роса на друго мѣсто и напоява растителността; а отъ това мѣсто тя са испарява изново, пада на друго мѣсто и изново изпълнява своето назначение. И сичкото това са продължава до тогава, дорде тя не попадне въ такава пропастъ, изъ която не може вече да са освободи; тамъ ползата, която е принасяла, са прекращава и тя не само че става безполезна за окружающите я страни, но вреди и на она, която я е задържала. Изъ сичкото това ние можеме да дойдемъ до заключение, че вредата, която произхожда отъ голѣмото изобилие на горите, са не ограничава само съ своята мѣстностъ, а распространява са и по другите страни.

Така, напримѣръ, обширните гори задържатъ водата и не дозволыватъ ѝ да са распространи и да напои другите мѣстности. „Ако горите сѣ вредителни, ще да кажете вие, то хайдете да ги изсѣчеме или да ги изгориме.“ Слушайте и не бързайте. Ако ние да би изсѣкле горите, то би подухале сухите вѣтрове, изгрѣто би ясното слънце, нагрѣде би и изсушиде би земята и блатата; водата би отишла да търси по-гостеприѣмни мѣста; въздухътъ би станалъ сухъ и топалъ; дъждовете би станале рѣдки. И тогава що? Тогава сушиите би захванале да убиватъ растителността сѣка година и нашата плодovitа земя би заприличала на пустиня. — „Какви сѣ тие противорѣчия? ще да извикате вие. — Ту казвате, че горите сѣ вредителни и сѣвѣтовате ни да ги изсѣчеме, ту ни разказвате, че тие сѣ полезни и накарвате ни да ги садиме!“ Молиме ви са да имате малко по-голѣмо търпѣние. Както обширните и непроходимите гори, както влажниятъ и студениятъ климатъ и както блатата и многочисленните езера сѣ вредителни за растителността, така сѣ вредителни и голите пространства, сухиятъ въздухъ и откритите отъ сѣка една страна мѣстности. Съ една дума, ако мокротата и суравиятъ климатъ зависатъ отъ пространните гори, то сушата зависи отъ безгорието. Изъ сичкото това ние ще да дойдемъ да слѣдующето заключение: „Ние са обяваме да не сѣчеме горите безъ мѣра, защото слѣдъ тѣхното унищожение почти сѣкога наставатъ суши, а длжны сме да оставяме толкова дървета, колкото ни е нужна вода, която трѣба да пои въздухътъ, да сѣздава дъждъ и да полива полетата ни.“ Разбирате ли сега? Учениятъ свѣтъ одавна вече е доказалъ, че ако сѣчеме горите умѣренно, т. е. ако ги оставяме въ умѣренно количество, а особено отъ камъ сѣверната и отъ камъ восточната страна, то ние ще да добиеме умѣренъ и благоприятенъ въ сѣко едно отношение климатъ. Изъ сичкото това вие ще да разберете твърде ясно, че оние народи, които населяватъ безгори пустини и които търпатъ суши, голѣми жеги и безплодие, сѣ длжны да насадатъ изъ земята си дървета и да обезпечатъ трудовете си, благосѣстоието си, щастieto си, поминакътъ си и животътъ си. — „Вашиятъ планъ не може да са изпълни, защото за такова едно предприятие сѣ цотрѣбни громадни сумми пари и страшни усилия,“ ще да кажете вие. — „А малко ли губите вче почти сѣка година отъ сушиите и отъ студените вѣтрове?“ ще да ви попитаме ние. Сѣки отъ васъ знае, че Мала-Азия търпи най-много страший суши и повреди при посѣвите. А каква е причината? Причината е тая, че даже и по планините на тая страна не растатъ гори и дървета. Сичкото това сѣ забѣлѣжиле още евреите и арабете. Ние намираме въ свѣщенните закони на мюсюманете единъ твърде уменъ и твърде важенъ параграфъ. „Сѣки мюсюманинъ е обяванъ да посади презъ животътъ си баремъ едно дърво,“ говори свѣщенната книга на мохамедането. Ние мислиме, че ако тоя законъ да би са изпълнялъ буквално не само отъ мюсюманете, но и отъ християненете, то Мала-Азия одавна вече би приняла сѣвсѣмъ другъ видъ. Истина е, че главното затруднение, което са появява при изпълнението на тоя планъ, са заключава въ това, че не ние, а нашите потомци ще да са ползватъ отъ нашите трудове, надъ които сме са мѣчили толкова и за които сме похарчили баснословни сумми; но ние, както ни са чини, сме несправедливи и невнимателни както камъ себѣ си, така и камъ потомството си, защото отъ насъ зависи да накараме природата да бѣде полезна не само на потомците ни, но и

нямъ лично. Ако искате да изпълните своята цѣль по своето желание, ние ви съвѣтуваме да насадите такива дървета, които растатъ скоро (за васъ), а между тѣхъ и такива, които растатъ полека и които траятъ цѣли столѣтия (за потомците ви). Ние мислиме, че нашето честито правителство, което знае даже и изъ свѣщенните книги каква важна роля играятъ дърветата въ изобилието на растителността, а именно по оние мѣста, дѣто климатътъ е убийствено сухъ и горещъ, ще да са увѣри рано или късно, че селѣните трѣба да са накарать насила да изпълнатъ своята свѣщенна обязанностъ и да увеличатъ своето благосъстояние. Човѣкътъ, който не е още разбралъ своите човѣчески длъжности и който се още са скита изъ темнотата, трѣба да са подканя. Не би било лошо да са запрѣти на жителите и да съкатъ безъ никаква нужда горите и корините и да опустошаватъ страната единствено чрезъ своята глупостъ. Вие твърде добре знаете, че въ градините, дѣто има дървета, тревата и бурфните растатъ до толкова бързо, щото ние можеме да ги косиме два или три пѣти презъ лѣтото. А отъ какво произхожда сичкото това? — Отъ това, че въ градините има дървета, които удържатъ влагата и които ѝ не позволяватъ да са испари. А я погледайте на онова поле, което е открито отъ сѣка една страна! Това поле изгаря даже и преди да настане лѣтото. И така, нашето благосъстояние зависи отъ нашия умъ. Ако сички ние захванеме да мислиме за общото добро, то ще бѣде добре и намъ, и на ближните ни, и на дѣцата ни, и на обществото ни; ако сички ние бѣдеме умни и разсудителни, то трева ще захване да расте даже и по оние мѣста, по които не е расла до сега; най-послѣ, ако ние употребиме своите сили за одобрението на земята, то гладовете ще да изчезнатъ и човѣкътъ ще да заживѣе много по-добре. Но тука сме длъжни да повториме още веднашъ, че човѣкътъ може да побѣди природата и да употребѣи климатътъ за своята полза само въ такъвъ случай, когато сичките жители безъ изключение захванатъ да са стрѣматъ къмъ това, т. е. когато сичките хора разбератъ важноста и ползата отъ горите и когато сички безъ изключение са завѣматъ дружно да насадятъ дървета въ необходимо количество. Ако гората сама по себѣ си и да е богатство, но ние можеме да я насадиме само по оние мѣста, които не сѣ за сѣяние. Малко ли земи по нашите мѣста остоятъ безъ никаква полза! Трѣба да знаете и това, че шумата, която пада отъ дърветата, е най-добриятъ торъ, който сѣздава отъ неплодородната земя плодородна. Слѣдъ време, когато осѣcheme гората за своите нужди (и когато насадиме друга), то на нейното наторено вече мѣсто ние можеме да насадиме и различни растения.

(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

Но да захванеме отъ първите минути на новороденното и да разгледаме неговите мѣки и страдания въ продължението на първата година. Сѣки вече знае, че дѣцата умиратъ най-много въ продължението на тоя възрастъ. А какви сѣ причините? — Причините, както у насъ, така и по другите мѣста, сѣ много, но най-главните, безъ никакво съмнѣние, са заключава въ неравенството на бракосъчетанията, въ неумѣнието да са

отнасяме съ новороденното и въ глупавите обряди и обичаи, които са извършватъ още при появляването на невинното същество. Щомъ новороденното захване своя животъ, то бабите го зематъ на ръка и солатъ го! Тая отчаянна глупостъ е до толкова распространена по нашите мѣста, щото на непосоленното дѣте гледатъ съ съжаление и родителите му търпатъ различни укори и проклятия. По мѣнието на неувѣжеството, непосоленното дѣте смърди и краката му са потѣятъ и вонѣятъ въ продължението на сичкитъ му живогъ. За да ни увѣратъ въ справедливостта на своите заключения, всезнающите бабички ни указватъ на евреите и на другите народи и народности, които, по тѣхното мѣние, иматъ нѣкаква си неприятна за българския носъ меризма. Но дѣйствително ли съществува тая меризма? Който е живѣлъ по свѣтътъ, той е ималъ случаи да са увѣри, че ако между несоленните живи същества съществуватъ смърдливи хора съ смърдливи крака, то тие са срѣщатъ не по-малко и между соленните. Ние мислиме, че главната причина, която е накарала грѣците да распространатъ тоя варварски обичай, е била религията. Попитайте ги, молиме ви са, вонѣятъ ли русите или смърбете, които са наричатъ православни християне и противъ които ортодоксалните еддини нѣматъ никакви предубѣждения. Ние сме твърдо увѣрени, че тие ще да ви отговоратъ отрицателно, ако намъ и да е извѣстно, че нито русите, нито смърбете не солатъ своите дѣца. А колко дѣца отиватъ на небото чрезъ тие соления или чрезъ тие национални глупости! Единъ отъ нашите докторе, който е живѣлъ нѣколко години въ единъ отъ нашите градове, ни разказваше, че отъ 100 новороденни дѣца 20 умиратъ въ продължението на първата седмица, а други 10 въ продължението на първите три мѣсѣца. Ние мислиме, че тая цифра не е преувеличена, защото същото явление са повтара и въ множество европейски държави, ако причините и да сѣ съвѣмъ други. По мѣнието на нѣкои европейски докторе, въ гореказанните държави дѣцата умиратъ по слѣдующите три причини: 1) нѣкои майки, по причина на своятъ аристократически извѣженъ и гнилъ (отъ корсетите, отъ голите плѣщи и отъ бадовете) животъ, нѣматъ време да са занимаватъ и да подаятъ дѣцата си сами, а даватъ ги въ ръцете на различни подойници или на разваленъ въ много отношения същества, които са стараятъ да ги отправатъ (като чужди дѣца) на другиятъ свѣтъ колкото са може по-скоро; 2) други майки, които сѣ живѣде блудно и които сѣ усиѣде да ослабятъ своятъ женски организмъ даже и преди замжжесвото си, сѣ произвѣде слаби и недозрѣли дѣца; 3) трети майки, които сѣ търпѣде различни лишения и недостатъци, които сѣ са старале само за своятъ „хлѣбъ насущни“ и които сѣ гледале на дѣцата си като на тежестъ, сѣ утавяле невинните младенци, — съ помощта на нездравата и на нехранителната храна, — и испровождале сѣ ги безъ време въ гробътъ. У насъ сичките тие причини, освѣнъ послѣдната, и то само отчасти, не съществуватъ. Ако нашите дѣца умиратъ най-много въ първите дни послѣ рождението си, то ние трѣба да потърсиме причините на друго мѣсто. Нека говори кой що ще, а ние ще да кажемъ, че смъртта намира изобилна жѣтва между дѣцата не по причина на опредѣленните естествени закони, а чрезъ нашето несжобразно и убий-

ственно воспитание. Освѣтъ солението, нашите дѣца о-
ставятъ тоя свѣтъ и по слѣдующите двѣ по-главни при-
чини: 1) както майката, така и бабичките не умѣятъ да
увардатъ новородения човѣкъ отъ мастинките: 2)
както майката, така и бабичките са стараятъ не да у-
спокоятъ и не да дадатъ пълна свобода на начинающи-
ятъ са животъ, а да измъчатъ новороденното съ всевъз-
можни обряди и обичаи. Ние знаеме, че доволно чѣсто
християнското тайнство, което са нарича кръщение, са
произвежда при свѣтъмъ неблагоприятни за дѣтето усло-
вия. Така, напримѣръ, ние крѣщаваме новороденното въ
студена вода (на богоявление даже и въ замръзналата
рѣка), а още по-често слабото сѣщество, — което е обиви-
то съ многочисленни дрипѣле (пелени) и което са е възва-
рило въ своятъ собственъ потъ, — са кѣне отъ майката или
отъ бабите въ горѣща вода и въ студена стал. Ако нашите
бабички и да ни разказватъ, че главните обязанности
на майката сѣ да кѣне дѣтето си сѣки день, да го по-
вива (да стѣга мекките му ребре) въ множество постил-
ци и да подлага подъ гърбътъ му дебѣло пѣхче (за да
му е правъ крѣстътъ), да го люлѣ по цѣлъ день и по
цѣла нощъ, да го тѣгли за нощтъ, да му стиска главата,
да му опина рѣцете и краката и пр., но ние обявляваме
сичките тие обичаи за глушави и за вредителни. Ние би
желали да попитаме нашите бабички и това, защо тѣх-
на милостъ, когато изваждатъ дѣтето изъ коритото,
му бѣркатъ съ пѣръстъ въ устата и нощтъ го на него
въ постилците? Нека ни бѣде позволено да имъ кажеме, че
съ тие свои безобразия тие причиняватъ голѣма вреда на
много живи сѣщества. Да земеме за примѣръ растенията.
Дѣтето и начинающето своето сѣществование растение
иматъ голѣмо сходство между себѣ си, защото както ед-
ното, така и другото сѣ нѣжни, крѣхки и необикновен-
но осѣтливи. Земете двѣ сѣвѣсъмъ еднакви растения и на-
правете слѣдующиятъ опитъ. На едното отъ тие расте-
ния дайте свободна воля да са развива, да расте и да
приемава каквито форми и да пожелае, а надъ другото
употрѣбете сичките свои попечения, т. е. исправяйте го,
обвивайте го, и когато трѣба и когато не трѣба, тѣглете
му пѣчипците, тѣглете му стволътъ и пр. Ако направите
сичкото това, то ние ви увѣряваме, че послѣдното ваше
растение ще да завене твѣрде скоро и вие ще да бѣде-
те принудени да обвините немилостивата смѣрътъ, която
обича само младото, крѣхкото и нѣжното. Земете сега
други двѣ еднакви растения и направете другъ опитъ,
т. е. едното отъ тие растения оставете безъ никакво вни-
мание и дозволете на копривата, на лободата и на щир-
рътъ да го покриватъ съ своите листе, а другото поли-
вайте навреме, прекопавайте, пѣлѣвете и пр. Ако напра-
вите тоя опитъ, то скоро ще да видите, че пѣрвото ваше
растение ще да загѣвне между буренете и неговото бла-
госѣстояние ще да бѣде незавидно, а второто ще да расте,
ще да са разцвѣти, ще да узрѣе и ще да достигне до дълбо-
ка старостъ. Сѣщото ще да кажеме и за воспитанието. Разу-
мното воспитание сѣздава здрави дѣца, а разумното гради-
нарство сѣздава добри и полезни растения. Който желае
да са увѣрви въ справедливостта на нашите думи, той е
обязанъ да обѣрне особено внимание на оние болѣсти, отъ
които умира по-голѣмата частъ отъ дѣцата. Нека ни бѣ-
де позволено да кажеме и това, че ако майката да би

била благоразумна и предусмотрителна, то баремъ поло-
вината отъ смѣртните случаи би са отстранили или би
изгубили силата си. Но най-главното зло, което сѣщест-
вува както у насъ, така и по сичкиятъ свѣтъ, са заклю-
чава въ оная глупава човѣческа страсть, която накарва
почти сѣка жена да дава медицински сѣвѣти, да припи-
сва лѣкове, да лѣчи, да бае и да трови дѣцата съ сѣ-
вѣршено чиста совѣсть... Да приведеме нѣколко при-
мѣра. Въобразете си, че вие сте пловдивчанинъ, че сте са
оженили на четиресетъ и петъ години, че сте земаде петнай-
сето-годишно момиче и че сте добили (съ помощта на ва-
шите сѣвѣди, съ сѣдѣйствията на влашките дяконе и съ
силата на вашите калѣи) наследникъ; въобразете си, че тоя
вашъ наследникъ е слабъ, че тѣлото му е жѣлто-синѣо, че
краката му припчатъ на сламки, че кожата му е сбѣр-
чкана и че неговото гѣрло не престава да пищѣ и дене
и ноще; най-послѣ, представете си, че и вѣмъ и на жена-
та ви са иска да отгѣдате тоя наследникъ и да му
предадете своето и жениното си имане, защото братето
ви или синовете на братето ви точатъ зѣби за печено
прасе. Когато си представите сичкото това, то си въо-
бразете, че жената ви има нѣколко дела, нани, стрини
и пр., които сѣ поживѣде доста дълго подъ ясно небе,
които сѣ имале време да испитатъ сичките страни на
животътъ и които сѣ успѣле да нараждатъ и да отира-
ватъ на небето нѣколко тѣстета млади сѣщества. Слу-
шайте сега. Най-напредъ у васъ ще да дойде вашата
стара тѣща и ще да каже на жената ви така: „Ти, Ма-
рийко, не слушай екиминтъ... Старите хора знаятъ по-
вече. Ако азъ, когато ти бѣше още мѣничка, да не би
ти турна жаба подъ лѣжичката, то одавна вече би та
закопала. Жабата помага отъ много болѣсти... Твоего
дѣтенце е урочасало... Чукни му ейце на главата и дай
му да пине тикюрена водица... Окѣпи го съ щавуне-
кова вода... Набери щавунокъ, вари го до зори и окѣ-
пи дѣтенцето... А ако не спи, то му дай да пине води-
ца отъ варени макови главици.“ Тоя е пѣрвиятъ меди-
цински сѣвѣтъ, който са изсказва за ползата на вашиятъ
наследникъ. Ако е жива майка ви, то тя ще да одобри
добрите сѣвѣти на тѣща ви, но щомъ послѣдната излѣ-
зе изъ кѣщата ви, то тя ще да са обѣрне камъ жената
ви и ще да ѣ каже така: „Ти, булка, не слушай майка
си! Нончовичиното дѣте умря отъ макови главици...
Азъ та сѣвѣтовамъ да го занешъ въ пѣгакъ заранѣта въ
градината и да го потѣркаляшъ по росата... Станѣо-
вичиното дѣтенце отъ това оздраве... Дай му да испие
една малка лѣжичка живакъ.“ Послѣ майка ви дохожда
стрина ви. Тая мѣдра лѣкарка сѣвѣтова жената ви да
намаже вашиятъ бѣдѣщи наследникъ съ катранъ отъ чу-
букътъ ви и на пѣлюне седемдесетъ и седемъ пѣти срѣ-
що слѣнцето. Слѣдъ стрина ви дохождатъ сѣвѣдките ви,
стариятъ пощъ, Христо магносникътъ, Енаки Янедията,
говѣдарѣтъ, крахѣтъ, коначѣтъ и пр., и сѣки отъ тѣхъ
рекомандува на жената ви по едно или по двѣ чудотвор-
ни лѣкове, „които сѣ принесе полза на нѣколко хилѣди
болни дѣца“. Трѣба да не забравяте и това, че даже и
медицината, — новата и рационалната медицина, — не
смѣе да лѣчи малките дѣца, защото е твѣрде тѣшко да
са узнае характерътъ на тѣхната болѣсть. Но да видиме
каква сѣдба ще да постигне вишиятъ наследникъ. Ахъ,

това невинно същество, ако бабичките го не утравят до неговото кръщение, ще да просъществуват на тоя грѣшенъ свѣтъ не твърде дълго време, а ако просъществуват, то неговиятъ животъ ще да бѣде „дълговѣчни мъки и страдания“. И така, отъ майката, която са е постарала да са задоми на четиринайсето-годишниятъ си възраст, ще да са родатъ малокръвни и охтичави дѣца; а отъ бащата, който са е погрижвалъ по-напредъ да събере голѣмо количество пари за спокойствието и за достойнството на своята дражайша съпруга, а послѣ вече да бѣде родоначалникъ на една „знамѣнита“ фамилия, ще да произведе живяница, жглатеница и много други доволно „милостивни“ болѣсти. Докторъ Риттеръ говори, че сѣки единъ мъжъ, сѣка една жена, сѣка една майка, сѣки единъ баща и сѣки единъ човѣкъ сж дължни не да сѣдатъ по цѣла нощъ надъ люлката на дѣтето, не да го лѣчатъ съ различни отравителни лѣкове, не да плачатъ надъ неговиятъ малакъ гробецъ, а да са постараятъ да предупредатъ причините на болѣстите и да отдалечатъ всеразрушающата смъртъ“, т. е. тие сж дължни да родатъ здрави дѣца, да воспитатъ здрава чедедъ и да я упазатъ отъ вредителните влияния на климатътъ, на болѣстите и пр. „На тоя свѣтъ съществуватъ множество майки, говори Др. Вокъ, които считатъ за божие наказание опие случан, когато дѣцата имъ биватъ болни. Чегато богъ не за това е далъ на човѣкътъ разумъ, щото той да живѣе щастливо, спокойно и здраво, и чегато човѣкътъ не грѣши, когато са не съображава съ установленните отъ бога естествени закони.“ Това заключение не ще никакви обяснения. Други причини, която биватъ така сжщо доволно убийствени за дѣцата, сж постилците и люлките. Доволно чѣсто дѣтето плаче, а майката са чуди каква е причината! Нека ни бѣде позволено да кажеме послѣденъ пътъ, че ако дѣтето е сито, ако постилците му сж сухи и ако го не стиска нѣщо, то майка му твърде рѣдко ще да чува неговиятъ плачъ. Направете опитъ и увѣрете са въ справедливостта на нашите думи. У насъ дѣцата са пови- вать и распивать въ продължението на 24 часа по веднашъ, а мокрите постилци, повоете, пелените и йорганчета сж въ състояние да расплачъ и камакътъ. А какво праватъ нашите майки въ тие случаи? А ето що. Намѣсто да распиватъ дѣтето и да го освободатъ отъ мокрите и коравите постилци, намѣсто да освободатъ гърдите му и джханието му отъ пелените, тие му пѣятъ „Сѣдналъ дѣйко на полчка“ и люлѣятъ го до онова време, дорде не бѣде потрѣсенъ мозакътъ му и дорде са не зашемени главата му. Разбира са, че ако родителите сж главната причина на голите глави, на черните зѣби, на кривите крака, на тѣсните гърди, на червените очи, на гърбавите крѣстове, на кривите носове и пр. и пр., то тие сж причина и на нравствените недостатѣци, т. е. на умственото и нравственото човѣческо осакатане. За да ви докажеме до каква степенъ биватъ убийствени множество наши обичаи, ние жѣдаеме да поговориме въ слѣдующите глави за първоначалното воспитание у другите народи, а особено у ангелзете и у нѣмците. Но преди да свършиме тая глава, ние ще да приведеме нѣколко рѣда изъ достойната за уважение Вокова книга „Бѣдеге здрави!“ Ето що говори тоя разуменъ човѣкъ: „На осакатенните дѣца, изъ които слѣдъ време произлизатъ до-

шави хора, ние трѣба да глѣдаме като на такива нещастни същества, които сж обизани за тие нещастия на онова джжлнво воспитание, което сж получили отъ родителите си, а особено отъ майките си. Дорде у по-голѣмата частъ отъ майките са не унищожи нещастната идея, че „малолѣтниятъ човѣкъ ще да са исправи тогава, когато порасте“, до тогава нѣма да са повдигне напредъ нравственото и умственото воспитание, защото никаква школа не е въ състояние да исправи въ дѣтето онова, щото е развилъ родителскиятъ домъ.“ Съ една дума, само правилното тѣлесно и душевно воспитание е въ състояние да създаде добри хора и честни граждани, които би биде полезни и на себѣ си, и на родителите си, и на обществото, въ което живѣятъ.

(Продължава са).

ЗА НАШИТЕ СЪДРУЖАВАНИЯ, КОИТО НОСАТЪ НАЗВАНІЕ ЕСНАФЕ.

Когато въ VII. вѣкъ са появило арабското царство, което са продължило подъ калифете, то търговията въ западна Азия са повдигнала до висока степенъ. Първите арабски предводители сж биде и сами търговци. По причина на многочисленните поклонници, които сж ходиле на поклонение въ Мекка, тоя градъ е добилъ доволно бързо всемирно търговско значение. Но мохамеданската търговия е достигнала до своето величие само тогава, когато арабското господство са распространило въ Индия, въ Персия, въ Египетъ, въ Мала-Азия въ восточна Африка и въ Испания. Въ V. вѣкъ търговията захванала да оживѣва и въ Европа, която са отличила най-много чрезъ онова свое значение, което добила въ онова време италианските крайморски градища. Въ времето на Карла Велики търговска важность сж добила нѣколко градища по сѣверното и по балтийското крайморие, а именно Бардевикъ, Бременъ, Хамбургъ, Вирка (въ Швеция), Рипенъ (въ Дания), Висби и др. Така сжщо и въ Холандия въ онова време са повдигнале нѣколко търговски градища. Въ времето на крѣстоносните походи сношенята между Западъ и Изтокъ добила такава важность, която до това време не била позната. Въ Генуа, въ Венеция, въ Пиза, въ фламандските и въ холандските градища са сжставиле цѣли търговски флоти, които сж послужиле твърде много на крѣстоносците въ тѣхното отправяне на Востокъ. Италианците и нидерландците чрезъ тие обстоятелства сж са запознале съ роскошите на Востокъ и отнѣле сж на грѣците търговията съ Западъ. Но най-много са е възползувала въ онова време Италия, а още повече когато са появили въ нея фабрики за копринени ткани. Отъ италианските градове съ своето могущество са е отличала най-много Венеция. Това могущество са е простирало надъ сичкото Сръдиземно-море съ неговите второстепенни морета. По Архипелагътъ, напримѣръ, тѣмъ сж принадлежѣла островъ Кандия и други. И така, малко-по-малко Венеция станала складалище на восточните стоки, които са пренасяле на западъ и на сѣверъ. Чрезъ пренасянието стоките по сухо са е възползувалъ най-много градътъ Нюренбергъ въ Германия. Въ половината на 13. вѣкъ въ сѣверна Германия са появилъ сѣюзъ между нѣ-

колко градища, който е имал цѣлъ да сжживи нѣмската трговия. Тоя сжюзъ, нарѣченъ ханза, първоначално е ималъ цѣлъ да варди сжюзните градища отъ нападенията на рицарете, но скоро тая цѣлъ добила трговеско значение. Най-много тоя сжюзъ са е старалъ да си отвори, съ миренъ начинъ, трговески пѣть камъ сѣверъ, т. е. да вовлѣче Россия въ своите трговески предприятия. Трговескиятъ сжюзъ ханза е ималъ свои сношения насѣкаде съ познатиятъ товава свѣтъ. За свѣзка между ханзата и Ломбардия сж служиле нидерландските градища, а особено Антверпенъ. Съ тоя начинъ Холландия вжобще е имала голѣмо значение въ всемирната трговия. Тука захванале да цѣвтатъ и много мануфактурни фабрики. Друго мѣсто, което е служило като сжобщение между ханзеанските градища и Ломбардия, са отворило презъ срѣдата на Германия. Най-голѣма полза отъ това сжобщение сж извлѣкале градовете Нюрнбергъ, Аугсбургъ, Лайпцигъ, Прага, Франкфуртъ и др. Въ 15. столѣтие са представиле такива обстоятелства, които дале на трговията сжвершено друго направление. Тие обстоятелства сж биле откритието на новиятъ морски пѣть за Индия и откритието на Америка. По причина на това откритие трговията на ханзата захванала да пада се повече и повече. Освѣнъ това, както Ломбардия, така и другите складалища въ срѣдната Германия изгубиле вече своето значение. Индийските произведения, — на мѣсто да са докарватъ както до тогава съ керване до брѣговете на Срѣдиземно-море, отъ тамъ въ Венеция по морето, а пакъ изъ Венеция презъ Ломбардия и Германия въ западна и сѣверна Европа, — захванале да са докарватъ право презъ морето. Ако тоя пѣть, около Африка, и да билъ по-дѣлеченъ, но той е по-удобенъ. Послѣ улеснението на транспортътъ, въ Европа са появили и такива произведения, които до тогава сж биле сжвсѣмъ непознати. Разбира са, че послѣ тие обстоятелства сж са умножиле твърде много и човѣческите нужди, както обикновено бива при разширенчето на трговията въ тая или въ сная държава.

(Проджжава са).

НАРОДНИ ПѢСНИ.

I.

Запѣло ми е пиле славейче,
Запѣло ми е въ Будина града,
Който го зачулъ, болѣлъ е лѣгналъ
И ми е лѣжалъ малко-ни-много,
Малко-ни-много, тѣкмо три години.
Зачулъ ми го е сиромашъ Стоянъ
И лѣжалъ Стоянъ, и болѣлъ Стоянъ,
И болѣлъ Стоянъ тѣкмо три години.
Мама Стояну тихомъ говори:
„Синко Стоене, мамино чедо!
Кажя ми, синко, за какво лѣжишъ, —
Нито умирашъ, нито оздравяшъ?“
Стоянъ си мами тихомъ говори:
„Оледе мамо, ти стара майко!
Помнишъ ли, мамо, знаешъ ли, майко,
Когато бѣше бозгуиъ година,
Кога отидохъ пусги хайдутинъ,
Когато ходихъ деветъ години
По тая стржина Стара-платина?
Тамъ си намѣрихъ до два ми гроба
Нови колани, чедоконани, —
И имъ гореше ново кандилце,

Ново кандилце въ нова кутийка,
А новъ кутийка цѣте босилекъ.
Азе са викнахъ, викнахъ провиннахъ:
„Ой-ей ви вазе, вѣрна дружино!
Кой ще са найме да раскопае,
Да раскопае два нови гроба,
Та да видиме кой е законанъ,
Да ли е баща, или е майка,
Или е братецъ, или сестрица,
Да ли е мѣшко, или е женско,
Той да ми земе чивте пицове.“
Не ми са пае вѣрна дружина,
Уплашиха са девенъ другаре,
Позеленияхъ вжрли юнаци,
Потрѣпераха желѣзни рѣце!
Тогазъ са наѣхъ азе самичекъ,
Та си раскопахъ два нови гроба.
Въ тѣхъ ми не бѣше баща и майка,
Мѣжъ и женица, братъ и сестрица,
Ами ми бѣха булка съ калинка...
Булката, мамо, съ хубость горѣше,
Като пролѣтепъ презъ Марта месѣцъ,
А пакъ момата, не са приказва, —
Момата бѣше пролѣтно сажиче!...
Не са утѣрихъ и цѣлунахъ я,
И цѣлунахъ я по бѣли бузи, —
Пукнаха ми са алені джуки,
И потѣкоха червени крѣви.
Тогазъ понѣя пиле славейче,
Като си пѣе, а то си дума:
„Да бѣдешъ прокайтѣ, Стоянъ войводо,
Че си направи тѣшки грѣхове!
Че не знаешъ ли, Стоянъ войводо,
Кого ископа, кого цѣлуна?
Момичето е твойта сестрица,
Твойта сестрица бѣла Калина,
А невѣстата — твойта снамица,
Твойта снамица тѣка Иглика.“
Мама Стояну тихомъ говори:
„Синко Стоене, мамино чедо,
Да лѣжишъ още деветъ години,
Да лѣжишъ, синко, да не оздравяшъ.“

II.

Момиче, момиче,
Де глди, мряна рибю,
Не стой срѣщо мене,
Изгорѣхъ за тебе,
Като лешъ за вода,
Восилекъ за роса.
— Гори, либе, гори,
Гори ти изгори,
И азъ така гора,
Нѣма що да стора.
Моята стара майка
Първа ми душманка:
На вода да ида
Либе да си вида, —
И ти сѣдѣ менъ доде
Вода да налѣе,
Че сме изгорѣле
Се за пуста вода!
Въ градина да влѣза
Цѣте да пабера,
Китка да увия,
Либе да напита, —
И ти сѣдѣ менъ доде
Въ градина да влѣзе,
Цѣте да полива
Зехиръ да подлива!*)

*) Тая пѣсенъ са свѣршва много по-поетически въ сборникътъ на Верковича („Песме макед. Бугара“, стр. 165).

III.

Добре ми дошъл, драгичко,
Да попредумаш байча си,
Че сме са снощи карае,
Лошави думи думале...
Че ми е рѣкалъ байчо ти:
„Азе ща да та напусна,
Че ми си още мжничка, —
Дяца не можеш да глѣдашъ,
Кжца не можеш да вѣртишъ.“
А азъ му рѣкохъ, драгичко:
„И птичката е мжничка,
Сжсъ уста глѣздо увива,
И тя си дяца отглѣдва.“

(Нарѣчието на тие пѣсенни е Копривщенско).

КНИЖЕВНОСТЪ.

Историческо обозрѣние на България, отъ Г. Бобрикова. Букурещъ, 1874 г. in 12°, стр. 79. Ако обязанността на критиката е да допълни пропу- снатото и да поправи погрѣшенното, то ние имаме намѣре- ние да поговориме само за нѣкои отдѣлни заключения, кои- то са срѣщатъ въ гореприведенната книга и които, по на- шето мнѣние, противорѣчатъ на источниците. Така, напри- мѣръ, г. Бобриковъ говори, че нашите равноапостолни бра- тия „Кирилъ и Методии сж кръстиле българския народъ и царя Бориса, че сж сжстали славянска азбука и че сж превеле на славянски езикъ свѣщенното писание и богослу- жебните книги.“ Ние не можеме да приѣмемъ тие нѣколко рѣ- да за положителна истина, защото противорѣчатъ какго на источниците, така и на здравиятъ разумъ. А какво ни раз- сказватъ источниците и здравиятъ разумъ? — Разказватъ ни това, че Кирилъ и Методии сж кръстиле само българ- скиятъ царъ и неговите болѣре, защото самиятъ народъ е билъ кръстенъ много по-рано. Кажете ни, молиме ви са, какавъ народъ е населялъ въ времето на апостолите Тракия и Ма- кедония и кому сж проповѣдале учениците или едномишлен- ниците на апостола Павла, които сж живѣле въ Солунъ и на които послѣдниятъ е писалъ своите замѣчателни послания „къ солунянамъ“? Ние смѣло можеме да кажемъ, че тие не сж биле грѣци. Да земеме за примѣръ Юстиниана. Сѣки ве- че знае, че тоя императоръ е билъ славянинъ и че грѣците го сж наричале варваринъ (не грѣкъ), а той е билъ христи- енинъ. Подобни примѣри ние можеме да привѣдеме цѣли сто- тини. Но мнозина желаятъ да ни докажатъ, че въ оние вре- мена горекананите двѣ области сж биле населени съ грѣци и че славяните сж са населили много по-късно. Това мнѣ- ние са опровергава отъ самите грѣци. Така, напимѣръ, тие говорятъ, че римскиятъ императоръ Юстинъ I (отъ 518 до 527 г.) е билъ овчаръ, че произхождението му е било вар- варско (не грѣцко) и че е билъ родомъ изъ Тракия. А на каква народностъ сж принадлежѣле тие варваре? Ние, които имаме множество факти да опровергнемъ даже и великото пре- селение на народите, никога нѣма да допустиме, че старovre- менните тракиости сж могли да бждатъ родоначалници на г-на Хаждеу, нито пакъ прадѣди на станимашките лангери. Мо- же смѣло да са докаже, че множество славяне сж са огрѣ- чили, а не може нито да са предположи, че грѣците въ тая или въ оная мѣстностъ сж са ославили. Турете рѣка на сжрцето си и отговорете на тоя въпросъ чистосжрдечно. Но

както и да е, а ние мислиме, че грѣцкото население никога не е имало такива широки граници, каквито му са припис- ватъ отъ новите грѣцки историци. Не многочисленните грѣ- цки колонии въ вѣтрѣшностите на Тракия и на Македония, които въ византийското време сж биле населени съ варваре, сж са появили ве по-късно отъ X вѣкъ, когато византий- ските императори сж биле принудени да заградатъ своята държава съ живи стѣни. Но и тука сжществувало едно довод- но чудно явление. Въ вѣтрѣшностите на горекананите двѣ провинции ние намираме грѣцки села само по оние мѣста, дѣто сжществуватъ грѣцки манастире; а сичкото това ни дава пълно право да предположиме, че тие села сж насе- лени отъ сжмнителни грѣци, т. е. че тие населения сж плоди- отъ калугерските усилия. Кожкото за градовете Пловдивъ, Едирне, Ахело-Бургазъ, Кржкисне, Серезъ, Солунъ, Мел- ликъ и др., на които ни указватъ грѣцките статистици, ние ще да кажемъ кратко и ясно, че ако всеможниятъ разумъ да не би намѣрилъ мѣсто въ българските глави въ продъл- жението на послѣдните триесетъ години и ако българското самосжзнание да не би са пробудило отъ дълговѣчниятъ сжнъ, то мусекословеснѣйши даскалъ Манолъки въ Свищовъ, аллилоди- даскалъ Райниди въ Карлово, еугенестатистъ даскалъ Ста- вридисъ въ Сливенъ, киръ Паскалисъ въ Арбанасите, словеснѣй- ши даскалъ Похлупкосъ въ Тжрново, агии деспотите въ 18-те епархии и пр. и пр. би направиле и дѣла Нягула Тарадежтъ еугенестатистъ еленосъ. Ние мислиме, че подобни факти сж са случвале на твърде мнозина подъ самиятъ носъ, слѣдовател- но нашите доказателства сж сжвсѣмъ излишни. Но ние са отдалечихме отъ своятъ предметъ. Въ грѣцките памѣтници (по „Грѣцката история“ даже и на Папаригопуло) ние намираме слѣдующите нѣколко рѣда: „Два брата изъ Солоникъ, Ки- рилъ и Методии, като дойдоха въ България, покржстиха царъ Бориса и неговиятъ дворъ, сжставиха азбука, която нарѣко- ха кирилица, преведоха отъ еллински на български езикъ св. писание; а послѣ доведоха изъ Охрида 40 души скоропис- ци-попове, които написаха книги за нововжзвдигнатите черко- ви.“ Изъ тие нѣколко думи са види, че сж сжществувале и други черкови, които не сж биле вече нови. А чии сж биле тие черкови? — Разбира са, че както едните, така и дру- гите сж биле не грѣцки, защото грѣцката черкова е сжста- вляла вече едно цѣло. Другъ въпросъ. Какви сж биле тие 40 души скорописци-попове, които сж биле доведени въ българския дворъ да напишатъ за нововжзвдигнатата чер- кова необходимите черковни книги и защо именно изъ Охрида, а не отъ друго нѣкое мѣсто, сж биле тие доведени? На тоя въпросъ не трѣба и да отговаря човѣкъ... Но за тие нѣща ние мислиме да поговориме по-пространно на друго мѣсто, а се- га ще да кажемъ нѣколко думи за сжчинението на г-на Бобри- кова въобще. Ние намираме въ това сжчинение двѣ сжвър- шенно важни недостаточи: 1) за нѣкои явления или за нѣ- кои произшествия, които сж важни и които изискватъ об- ширно обозрѣние, г. Бобриковъ говори твърде малко, а на други, които не заслужаватъ особено внимание, той е далъ твърде обширно мѣсто; 2) въ книгата на г. Бобрикова ние не намираме самиятъ български народъ, комуто е посвѣщен- на неговата книга и който би трѣбало да завзѣме баремъ 1/3 отъ обозрѣнието. „А има ли какво да са пише за тоя народъ?“ ще да попитате вие.—Разбира са, че има. Ние знаеме, че г. Бобриковъ е сжставилъ своето обозрѣние за това, за да за- познае русите съ българския народъ, съ неговото прошеше

и съ неговите многочислени падения и възрождения, съ-
дователно неговата най-първа обязанност е била да изведе
на сцената по-напред самият народъ и да укаже на него-
вият исторически и съвременни животъ. Освѣтъ това, у г-на
Бобрикова множество събития са описватъ неудовлетвори-
телно и темно. Да кажемъ нѣколко думи за обязанностите
на историците или за длъжностите на историята. Ако отъ
математическите науки са изисква буквално обяснение на
положителните истини, то отъ историята са изисква баремъ
да са не отдалечава отъ истината, т. е. отъ нея са изи-
сква да бѣде оглѣдало, въ което да са отрази, безъ никакви
преувеличения, прошедшето на тоя или на она народъ. Ние
мислиме, че сѣко едно събитие има свои причини, които сѣ
милционъ пѣти по-важни отъ самото събитие. Така, напри-
мѣръ, хронографите ни разказватъ, че бѣлгарскиятъ народъ
е ималъ почти непрестанни бойове съ грѣците, че Бѣлгария
е падала нѣколко пѣти подъ византийското иго и че бѣл-
гарското царство доволно чѣсто са е люляло отъ вътрѣшни
междусобия. А какви сѣ биле причините, които сѣ произ-
водиле тие исторически събития? — Тие причини трѣба да
ни обясни съвременната история, която е длъжна да земе
на себѣ си критическа роля и да даде на сѣки единъ фактъ
разумно обяснение. Трѣба да кажемъ и това, че множество
хронографи противорѣчатъ единъ другиму и множество така
нарѣчени факти иматъ чисто легендаренъ характеръ. Исто-
риктъ е обязанъ да отдѣли истината отъ лъжата и леген-
дите отъ случившите са събития. Освѣтъ това, безпристра-
стниятъ историкъ е длъженъ да не помѣщава въ своята ис-
тория такива мнѣния, които още не сѣ потвърдени съ фа-
кти и които не сѣ разгледани критически. Едно отъ тие
„славословия“ е мнѣнието за урадо-чудското происхождение
на бѣлгарете, т. е. за происхождението на она бѣлгарска
династия, която, по мнѣнието даже и на нашиятъ „велеучен-
ийши“ професоръ г-на Дринова, е дошла отъ Волга съ нѣ-
колко хиляди души главорѣзи, покорила е славянските пле-
мена на Балканскиятъ полуостровъ, усвоила е тѣхниятъ езикъ
и дада имъ е своето име бѣлгаре. Боже мой, и сичкото то-
ва са е извършило въ продължението на нѣкакви си сто и
петдесетъ години! Трѣба да кажемъ и това, че въ своето
„Историческо обозрѣние на Бѣлгария“ г. Бобриковъ цитира
на нѣколко мѣста историята на г-на Шишкова, която, по
нашето мнѣние, не заслужва подобно внимание. Преводътъ
на тая книга е изпълненъ вѣрно и съ особено старание,
ако езикътъ му и да е тѣжакъ и доволно чѣсто непопуларенъ.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

* Krause, Dr. Joh. Prof. Die Eroberungen von
Constantinopel im 13. und 15. Jahrhundert durch die Kreuzfahrer,
durch die nicäischen Griechen und durch die Türken, nach byzan-
tinischen, fränkischen, türkischen Quellen und Berichten darges-
tellt. Halle. Schwetschke (XXIV., 223 S. gr. 8). 1 талеръ 5 гр.
Това произведение, което носи такава голѣма титла, служи за
допълнение на главното сѣчинение, което е написано и изда-
дено преди нѣколко години отъ сѣщиятъ авторъ за Византия и
за нейното влияние въ срѣдните вѣкове. Ако мнозина, а особено
грѣците и да сѣ посрѣщпале тая книга съ отворени обътия, но нѣм-
скиятъ вѣстникъ „Litt. Centr.“ говори, че источниците, изъ които
авторътъ е издѣлвалъ своите разсѣждения, не заслужаватъ никакво
довѣрие и че самиятъ поглѣд на изслѣдователътъ първи по сѣвѣтъ
шадивъ пѣтъ. За насъ тая книга е важна само за това, за да са
увѣриме окончателно, че грѣцките исторически хронографе, които

са сѣставляватъ и разпространяватъ по Европа даже и до тая ми-
нута, приличатъ въ сѣко едно отношение на своите родители и на
тѣхниятъ отличителенъ занаятъ.

* Schmidt, Adolphe, Prof. Tableaux de la re-
volution française publiés sur les papiers inédits du département et
de la police secrète de Paris. (Томъ III., Лайпцигъ) Veit u. C-ie (VIII.
+ 523 S. gr. 8). Това сѣчинение е сѣставено добросовѣстно и без-
пристрастно. Освѣтъ това, авторътъ е преглѣдалъ почти сичките по-
важни извѣстии до сега материяли. Критиката е изрѣкла за това
сѣчинение слѣдующата мисалъ: „Ако французската революция отъ
1795 г. и да е описана отъ различни автори, — отъ свои, и отъ
чужди, — по това сѣчинение трѣба да завзѣме едно отъ най-първи-
те мѣста.“

* Wernicke, C. Die Geschichte des Mittelalters. 4. Aufl.
gr. 8. Цѣната на тая полезна всеобща история е 2½ талира. Ние
земаме смѣлостъ да кажемъ на нашите преводаче, учени и книгопро-
давци, че тая всеобща история е сега за сега най-добриятъ учеб-
никъ за учебните завѣдени. А ние превоздаме Смарагдова и Бер-
те! Чудни хорица сѣ нишите писатели!

* Kletzinsky, V. Populäre Vorträge über hygiänische
Kosmetik. 1 und 2 Lfg. 8°. In Comm. à 4 Ngr.

* Kletzinsky, V. Populäre Vorträge über Gesundheitspfle-
ge. Gr. 8. In Comm. 1 Rth. Тие двѣ популярни медицински изслѣдова-
ния сѣ полезни за сѣки единъ народъ, който цѣни своето здраве и
който нѣма довѣрие камъ до сегашната лѣкарска наука.

* Малининъ, А. и Буренинъ, К. Руководство ал-
гебры и собраніе алгебрическихъ задачъ для гимназій. Изданіе вто-
рое. 1872, in 8°, 403 стр. Цѣната на тая книга е една рубла.

* Дорнечъ, М. Холерный ядъ и центръ его зарожденія
въ организмѣ. Спб. 1871, стр. 19.

* Жидкинъ, И. Я. Лечение холеры изъ практическихъ на-
блюденій. Вильна, 1872 г. in 8°, стр. VI + 28.

* Ковалевскій, Е. П. Собрание сочиненій. Томъ I.
Грофъ Блудовъ и его время. — Восточныя дѣла въ двадцатыхъ го-
дахъ. Спб. Изд. Глазунова. 1871 г. in 8°, стр. XII и 340. Цѣна 1 р.
25 к. Е. Ковалевскій е писалъ доста много и за бѣлгарете. Неговите
сѣчинения сѣ важни за цѣлъ Востокъ. Изъ неговите повѣсти ние ре-
командуваме на нашите преводаче „Фашириотъ.“

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Г. Дезоръ изъ Фрейбургъ е далъ нѣкои обяснения за
ископаемите нѣща, които сѣ намѣрени отъ Гросса въ Бений-
ските езера. Намѣрени сѣ мѣдни юзди, които сѣ са сѣхра-
нили достатчно добре. Изъ сичкото това Дезоръ е заключилъ,
че още въ бронзовиятъ периодъ човѣкътъ е употреблялъ за
своите нужди коне. Освѣтъ това, Гроссъ е намѣрилъ мѣденъ
ножъ, брадва и нѣколко каменни орѣдия. Дезоръ мисли, че
каменните орѣдия сѣ донесени изъ Азия, защото въ Европа
не съществуватъ подобни камане. Разбира са, че сичкото
това е само предположение. Минерологията е още младенецъ,
слѣдователно ние не смѣеме да даваме своите заключения
безъ здрави размисления и безъ дълговременни изслѣдования
относително оние предмѣти, които още не сѣ ни познати.

* Волпичелли, професоръ въ римскиятъ университетъ, е
явилъ на естествоиспитателите своите атмосферически откри-
тия, които сѣ твърде интересни. Той са е занимавалъ дълго
време съ електричеството въ атмосферата и достигналъ е до
нѣкои нови резултати. Ако електричеството и да са появля-
ва въ времето на джждътъ, ако и да са намира постоянно
въ атмосферата и ако и да има голѣмо влияние на атмосфе-
рическите измѣненія *), но ние и до днесъ още не знаеме отъ
какво са то появява и какво е неговото количество. Ние

*) G. Quetelet, Sur le climat de la Belgique, etn. Bibl. de
Genève (Arch. des Sc.) т. XXVI, стр. 5.

знаеме само, че въ атмосферата са намира положително електричество, а въ земята отрицателно; че презъ земята въ въздухътъ са намира повече електричество, ако то и да не произвежда гърмотевици и молнии (Презъ зимата електричеството образува озонъ, който увеличава студътъ и който доволно чѣсто произвежда кихавици); най-послѣ, че дѣйствиата на електричеството въ атмосферата сж тѣсно свързани съ животътъ на растителността и на животните. Освѣтъ Франклиновиятъ способъ, чрезъ който са узнава и чрезъ който са събира електричеството, ние имаме още единъ, който са нарича „пеллатиевски.“ Тоя опитъ са произвежда съ една стрѣла, която са пуца въ въздухътъ. Волпичелли мисли, че послѣдниятъ способъ не отговаря на своето назначение както трѣба и рекомандува пакъ Франклиновиятъ. Освѣтъ това, той говори, че съ послѣдниятъ способъ науката твърде скоро ще да достигне до блѣщасти резултати, а особено послѣ усъвършенствованието на аеростатите (ballons), защото главниятъ недостатокъ на Франклиновиятъ способъ са заключава въ това, че съ неговата помощъ ние можеме да са възползуваме само до твърде ограниченна висота. А отъ какво са съставлява електричеството? — На тоя въпросъ и Волпичелли не е можѣлъ да отговори. Едни мислятъ, че въздушното електричество произхожда отъ електроотрицателното електричество на земята; други ни разказватъ, че то добива своето начало при испарението на водата, която е смѣсена съ различни соли; трети го произвеждатъ отъ топлината; а четвърти мислятъ, че неговиятъ источникъ сж физиологическите процеси на растителното царство. Беккеръ (това миѣние има повече дестовѣрность) мисли, че растенията презъ деньтъ испущатъ изъ себѣ си отрицателно електричество, а презъ нощта положително *).

* Японците, както и сичките народи на свѣтътъ, а особено восточните азиатски езически племена, иматъ множество религиозни обряди и празници, които биватъ за европейците и смѣшни и чудни. Единъ отъ тие японски празници, който са нарича мацура, е посвѣщенъ на родоначалникътъ на японската династия Цинъ-Му. Тоя празникъ произхожда близо до мѣстността Риенго-ку-Баши, при брѣгътъ на рѣката. Коллосалните японски идоли, които са намиратъ въ голѣми бамбукови или сламени колиби, сж груби дървени изображения, които сж облѣчени въ разноцвѣтни дрѣхы. Въ тѣхните отворени уста сѣки отъ насъ може да са курдише заедно съ чубукътъ си. Но най-чудно за европейецътъ е оригиналното виражение на главите имъ. Тие идоле сж не само божества и предсказатели, но и увеселители. Така, на примѣръ, въ единъ отъ тѣхъ, който бѣше описанъ отъ японскиятъ кореспондентинъ на в. „Times“ преди двѣ години, са намиралъ пълнѣтъ оркестръ музиканти, множество пѣвци и кордебалетъ (различни играче). Щомъ идолътъ са раздѣлялъ на двѣ части, то захващала да свири японска гитара. Но най-оригинално, по думите на гореказанниятъ кореспондентинъ, било това, че тая китара свирила европейски куплетъ; а играчете, които биле облѣчени въ моринарски (матрозски) дрѣхы (въ кѣси зелени и алени фустанели, въ алени елечета и съ сламени шапки на главата), играле жига (весела французска игра). Близо до раздвоениятъ са богъ са намиралъ другъ идолъ, който представлялъ така също увеселително зрѣлище. Тоя богъ ималъ такавъ джлагъ езикъ,

щото играчете правиле по него различни движения. Храмовете почти сѣкога биватъ обиколени съ шарени поклонници. Когато са представи случай за веселие, то японецътъ не губи нито една минута. Едни пиятъ чай въ шатрите, други пускатъ стрѣли, трети играятъ или са боратъ. Храмовете сж пълни съ народъ, но сѣки са моли по своята воля, т. е. единъ пѣе, други вика, а трети са моли млчешката. Офицетите са биятъ между себѣ си съ сабли, но вардатъ са да не наранатъ единъ другиго; а зрителите, които сѣдатъ и отъ двѣте страни около сражающите са, глѣдатъ, ражкоплѣщатъ и смѣятъ са. Сражающите са покриватъ тѣлата си съ плѣсть, която отъ своята страна са покрива съ биволова кожа. Третѣо лице, което играе рола въ времето на бойнтъ, е съдията. Той е длѣженъ да прекрати бойнтъ ако види, че сражающите са преминуватъ обичните граници. Въ храмътъ Шиба японците, по думите на кореспондентинътъ, принасятъ жертви на своите идоле. Тие жертви са състоятъ изъ опечени отъ оризъ симиде. Въ тоя храмъ, както и въ другите, свири музика и играятъ играче. Съ една дума, японските храмове приличатъ на театри.

* Капетанъ Сампсонъ, който е пѣтувалъ доволно дълго време по Тихиятъ-океанъ, описва Соломоновите и нѣкои други острове твърде подробно. Най-добре е описанъ о. Изабелла. На тоя островъ Сампсонъ намѣрилъ гѣсто население, което живѣло на скалиста планина. Тая планина имала 800 фута височина. По планината растатъ гигантски дървета, на които жителите си праватъ къщите. Едно отъ дърветата имало 120 фута височина. Въ сѣка една къща живѣятъ отъ 10 до 12 души. Въ къщите са намиратъ и голѣмо количество камане, съ които туземците са защищаватъ отъ вѣнкашните неприятели. Разбира са, че и тие воинственни предосгорожности не увардватъ туземците отъ нечаянните нападения и опасности, защото сѣко отъ тие племена са старае да нападне на друго племе и да хване нѣколко робове за своята трапеза. Капетанъ Сампсонъ видѣлъ въ една отъ предводителските къщи множество човѣчески краутни, които нѣкога си принадлежѣле на живи хора и на които мѣсото било изѣдено отъ тѣхните едноплеменни гастрокони. Сампсонъ говори, че ако тие островитяне и да не сж мжжественни, но гладътъ ги заставлява да предприимаватъ военни походи, да хващатъ пленници и да ги пекатъ на кебапъ. Човѣческото тѣло са счита у тѣхъ за най-вкусно. Ние би желале за знаеъмъ, създадени ли сж и тие хора „по образътъ и по подобieto божие!“

О Т Ъ Р Е Д А К Ц И Я Т А .

— Умоляватъ са сичките наши учени, писатели и учители да ни испроваждатъ етнографически и географически свѣдѣния, народни пѣсни и приказници, пословици, поговорки, гатанки и пр.

Г - ну А. Вега въ Крайово. Благодариме ви за вашите свѣдѣния. Бѣдете увѣрени, че сѣко ваше „обяснение“ ще да са приѣме отъ нашата редакция съ особена благодарность. Сѣдѣ малко време ние ще да са възползуваме отъ вашите разумни забѣлѣжки. Нашите исторически паметници не сж още нито побутнати. Надѣяме са, че ще да ни задѣлжавате по-чѣсто съ своите писма.

Г - ну П. И. въ Браила. Молиме ви са да са не потаяте.

О Т Ъ А Д М И Н И С Т Р А Ц И Я Т А .

— Молиме нашите настоятели да испроваждатъ яри. Време е вече. Ни у единъ народъ не биватъ журналини вересии.

*) Besquerel, Traité de l'électricité et du magnétisme, томъ IV, стр. 105.